

EVALUATIE TIJDELIJKE TERRASSEN 2021, GEMEENTE UTRECHT

25 MAART 2022

EVALUATIE TIJDELIJKE TERRASSEN 2021, GEMEENTE UTRECHT

25 MAART 2022

Status:

Eindrapport

Datum:

25 maart 2022

Een product van:

Bureau Stedelijke Planning bv
Silodam 1E
1013 AL Amsterdam
020 - 625 42 67
www.stedplan.nl
BSP-Amsterdam@sweco.nl

Team Vrije tijd

Anouk Nelemans MSc

Drs. Paul Rodenburg

Drs. Toine Hooft

Voor meer informatie: Drs. Toine Hooft, toine.hooft@sweco.nl

Review:

Drs. Toine Hooft

In opdracht van:

Gemeente Utrecht

De in dit document verstrekte informatie mag uitsluitend worden gebruikt in het kader van de opdracht waarvoor deze is opgesteld. Elk ander gebruik behoeft de voorafgaande schriftelijke toestemming van Bureau Stedelijke Planning BV©.

Projectnummer: 20210342

Referentie: 20210342_Evaluatie Tijdelijke Terrassen 2021 Gemeente Utrecht_250322

MANAGEMENT SAMENVATTING	6
INLEIDING	11
1 HORECA IN UTRECHT EN DE TIJDELIJKE UITGEBREIDE TERRASSEN	13
2 ERVARINGEN MET DE TIJDELIJKE UITGEBREIDE TERRASSEN IN 2021	16
2.1 STEUN IN DE RUG VAN HORECAONDERMERS	
2.2 BREED DRAAGVLAK VOOR TIJDELIJKE TERRASSEN	
2.3 MAAR, KNELPUNTEN IN DE BINNENSTAD	
2.4 KLACHTENANALYSE	
2.5 KRACHTENVELD	
3 CONCLUSIES EN LESSEN VOOR DE TOEKOMST.....	33
3.1 VOOR- EN NADELEN VAN TIJDELIJKE UITBREIDING TERRASSEN	
3.2 MOGELIJKHEDEN VOOR DE TOEKOMST	
BIJLAGE 1 RESULTATEN ENQUETE	

MANAGEMENT SAMENVATTING

In 2021 is van 28 april tot 1 november de terrasruimte in Utrecht tijdelijk verruimd. De tijdelijke terrassen werden vergund zodat horecaondernemers perspectief houden op omzet, om werkgelegenheid te behouden en een bijdrage te leveren aan combinatiebezoek aan de binnenstad. Dat is ook van groot belang voor de ondernemers in de detailhandel en voor de culturele sector.¹ In verband met de coronapandemie moest 1,5 meter afstand worden gehouden.

In opdracht van de gemeente Utrecht heeft Bureau Stedelijke Planning de evaluatie van de tijdelijke terrassen verzorgd. Het doel van de evaluatie is feiten, ervaringen en meningen te verzamelen om daaruit lering te trekken en mogelijk te gebruiken voor toekomstig beleid. In deze samenvatting zijn de belangrijkste resultaten van de evaluatie gepresenteerd.

181 TIJDELIJKE TERRASVERGUNNINGEN VERLEEND >>

In 2021 hebben 248 horecaondernemers een vergunning aangevraagd. Daarvan zijn 181 vergunningen verleend. Dit omvatte 141 terrassen, 40 eilandterrassen en 0 satellietterrassen². Ruim 80% betreft een uitbreiding van bestaand terras; bij bijna een vijfde (32 horecagelegenheden) is een volledig nieuw terras gecreëerd. Een ‘nieuw’ terras houdt in dat de horecazaak voorheen, in de reguliere situatie, geen terras had. **Ruim de helft (56%) van de tijdelijke terrassen zijn in de binnenstad³ gelegen** (101 van de 181 tijdelijke terrassen). Dit is in verhouding met het totaal aantal horecazaken gevestigd in de binnenstad van Utrecht: bijna 50%.

STEUN IN DE RUG VOOR HORECAONDERNEMERS >>

De horeca is relatief zwaar getroffen door de coronamaatregelen. In de afgelopen twee jaar is de horeca geruime tijd dicht geweest (tijdens lockdowns), dan wel werd beperkt in openingstijden en bezoekersaantallen. Daarbij komen de internationale reisbeperkingen. De gevolgen: minder klandizie, sterk achterblijvend bezoek aan en omzetten van de horeca. Transactiedata van ABN-AMRO tonen aan dat dit zowel in de eerste als in de tweede golf het geval was.⁴ Kortom, horecaondernemers kunnen een steuntje in de rug goed gebruiken. De tijdelijke uitbreiding van terrassen helpt daarbij.

¹ Raadsbrief Uitwerkingsbesluit “Tijdelijke uitbreiding terrassen en satellietterrassen”, 23 oktober 2020

² Terras is een terras direct grenzend aan de horecagelegenheid, eilandterras is een terras dat niet direct aansluit op de horecagelegenheid (bijvoorbeeld onderbroken door de straat zoals op een plein of parkeerplek), satellietterras is een terras dat niet in de directe nabijheid van het horecabedrijf ligt en waar de exploitatie plaatsvindt vanuit een mobiele bar

³ d.w.z. de wijk Binnenstad

⁴ Zo blijkt uit transactiedata van ABN Amro. Zie onder meer ABN Amro, Prognose sector Leisure, Herstel gloort voor vrijetijdseconomie (23-03-2021).

BREED DRAAGVLAK VOOR TIJDELIJKE TERRASSEN >>

Maar liefst **93% van alle geënquêteerden** (in totaal 5.600; binnenstad- en horecabezoekers, horecaondernemers en -medewerkers en omwonenden) vindt het (heel) **goed dat horecaondernemers in Utrecht tijdelijk extra terrasruimte hebben gekregen**. Een vergelijkbaar percentage (88%) vindt het een goed idee als tijdelijke terrasuitbreidingen langer van kracht blijven. Daarbij is het belangrijk te expliciteren dat de enquête open stond in de periode dat de coronamaatregelen nog voor onbekende tijd voorzien waren. Momenteel is het bekend dat veel van de coronamaatregelen zijn afgelopen. De enquête is ingevuld in de context van de toen geldende coronamaatregelen (waaronder de 1,5 meter). De uitkomsten gaan niet over de eventuele wens voor een meer permanente uitbreiding. Ook was de enquête enkel gefocust op de tijdelijke terrassen en niet andere mogelijke ruimtelijke invullingen. Op andere functies/invullingen kan evenzeer positief worden gereageerd.

Daarnaast is er een uitsplitsing gemaakt naar groepen. De verschillen tussen de diverse responsgroepen volgen in paragraaf 2.1 en Bijlage 1. De drie belangrijkste positieve effecten zijn:

1. **Verbetering van de sfeer** (genoemd door 72% van de respondenten). Voorbeelden die zijn genoemd zijn onder andere meer levendigheid (sommige tijdelijke terrassen waren geplaatst op plekken waar in een reguliere situatie geen terrassen zijn), zo nu en dan een nettere inrichting van de ruimte (zoals verbeterd terrasmeubilair) en vermindering van overlast van hangende groepen.
2. **Extra omzet voor horecaondernemers** (71%). De verruiming van de terrassen heeft het mogelijk gemaakt dat horecaondernemers de weggevallen capaciteit (veroorzaakt door de 1,5 meter maatregel) (soms deels) konden compenseren.
3. **Leuk om naar het terras te gaan** (70%). Mensen vinden het leuk om naar het terras te gaan en vinden het hierom fijn dat de mogelijkheid er was om naar een terras te gaan ondanks de coronamaatregelen. Door de tijdelijke verruiming van de terrassen waren er voldoende plekken aanwezig.

Uit de verschillende interviews en tijdens de participatiebijeenkomst is naar voren gekomen dat een verbetering van de sfeer locatie- en contextafhankelijk is. Waar de een (bijvoorbeeld een horecabezoeker) de levendigheid apprecieert, concludeert de ander (bijvoorbeeld een omwonende) dat de leefbaarheid onder druk komt. Het is dus gebiedsgericht een zoektocht naar de **juiste balans tussen levendigheid en leefbaarheid**.

MAAR KNELPUNTEN IN DE BINNENSTAD >>

Ondanks het brede draagvlak voor de tijdelijke terrassen en de vele plekken waar het goed gaat ervaren omwonenden ook overlast, met name in de binnenstad. Het gros van de klachten en bewaren heeft namelijk betrekking op de tijdelijke terrassen in de binnenstad. Ook zijn omwonenden in de binnenstad het meest

kritisch over de tijdelijke terrassen van iedereen. Uit de enquête blijkt dat 15% van hen het (helemaal) niet goed vindt dat terrassen tijdelijk zijn uitgebreid (versus 8% van de omwonenden in de overige wijken); **24% wil tijdelijke terrassen ook niet continueren** (versus 13% buiten de binnenstad).

De overlast die omwonenden in de binnenstad ervaren heeft te maken met dat tijdelijke terrassen 1) ten koste gaan van ander gebruik openbare ruimte (zoals ruimte voor fiets- en of autoparkeren, loopruimte of winkeluitstallingen) en leiden tot 2) (extra) geluidsoverlast (onder meer door toegenomen drukte op plekken en doordat terrassen soms dicht bij een woning zijn geplaatst) en 3) (extra) hinder (belemmering in doorstroming en toegankelijkheid).

Uit de evaluatie van 2020, de afgenomen interviews, de participatiebijeenkomst van 31 januari 2022 en de analyse van bezwaren en klachten in de periode 28 april tot 1 november 2021 (de periode van de tijdelijke terrassen) blijkt dat de overlast voornamelijk naar voren komt op een **tiental locaties in de binnenstad, binnen de singels**⁵.

TERUG NAAR NORMAAL >>

Het feit dat de grote meerderheid van zowel ondernemers, bewoners, bezoekers en andere partijen in de evaluatie de tijdelijke uitbreiding van terrassen een goede maatregel vindt, betekent niet dat het definitief maken van de (tijdelijke) terrassen automatisch mogelijk en wenselijk is. De beoordeling van de aanvragen voor de tijdelijke terrassen is gebaseerd op tijdelijkheid. De nadruk lag op het economisch belang en het veilig samenkomen (ruimte voor de ondernemer en bezoeker). Uit de interviews binnen de gemeente is naar voren gekomen dat de beoordeling in normale omstandigheden anders zou lopen. De beoordeling is dan meer gericht op de beleidsambities en beoordeling welke mogelijkheden er nog meer zijn op basis van een integrale toets, onder andere aan ambities en principes uit de omgevingsvisie.

Met het **vervallen van de anderhalve meter maatregel per 18 februari 2022 in de horeca** vervalt de belangrijkste reden voor het vergunnen van tijdelijke terrassen en mag de vergunning voor het tijdelijk terras niet meer gebruikt worden. De vergunning voor het tijdelijke terras blijft van kracht tot en met 30 oktober 2022, maar er kan geen gebruik van gemaakt worden als de 1,5 meter maatregel niet van kracht is. Ondernemers kunnen nog steeds een tijdelijk terras aanvragen. Of zij hier weer gebruik van zullen maken hangt af van hoe corona zich ontwikkelt en of er opnieuw een 1,5 meter maatregel wordt afgekondigd.

Elke aanvraag voor een regulier terras wordt volgens de normale procedures beoordeeld. In de afweging wordt dan weer gekeken naar de andere in de openbare ruimte aanwezige en/of gewenste functies, belangen, onderlinge

⁵ Van hoog naar laag, op basis van samengestelde ranglijst bezwaren en klachten: 1. Ganzenmarkt, 2. Oudegracht zuid (tussen Hamburgerbrug en Ledig Erf) + Lange Nieuwstraat 3. Voorstraat, 4. Mariaplaats, 5. Damplein, 6. Ledig Erf, Tolsteegbrug en -barrière en Twijnstraat, 7. Catharijnekade en Korte Koestraat, Oudegracht midden (tussen Stadhuisbrug en Hamburgerbrug) + Korte Nieuwstraat, 9. Korte Jansstraat en 10. Janskerkhof

wisselwerking en effecten. De beoordeling van reguliere terrassen vraagt om een **brede(re) beleidsmatige onderbouwing** en **integrale afweging** ten opzichte van de tijdelijke terrassen. Naast de beleidsmatige onderbouwing en integrale afweging is ook participatie met de omgeving van belang. Daarnaast kan eventueel aan het vigerend terrassenbeleid (Beleidsregel terrassen gemeente Utrecht, versie 22-11-21) een toekomstvisie terrassen worden toegevoegd, waaruit duidelijk blijkt welke afwegingen leidend zijn voor uitbreiding van terrassen.

Met de resultaten van de evaluatie in het achterhoofd pleiten wij voor zorgvuldigheid in besluitvorming, procedures, klachtenafhandeling en communicatie. Het gaat erom dat een eventuele wens tot uitbreiding van de terrassen in de (binnen)stad gebaseerd is op een brede(re) beleidsmatige onderbouwing passend binnen de visie en het beleid van de komende jaren. Vanuit deze evaluatie valt globaal een onderscheid te maken naar:

- **Binnen het centrum: “terughoudendheid gepast”.** Uit de evaluatie is gebleken dat in de Utrechtse binnenstad er veel goed is gegaan met de tijdelijke terrassen, maar ook de meeste knelpunten zich hier manifesteren. Dit is niet vreemd. Binnen het centrum is de publieke ruimte schaars, de druk op de ruimte groot en de balans tussen de vele centrumfuncties het meest precair. Gegeven het al grote terrasaanbod en de wisselwerking met andere centrumfuncties is er na het aflopen van de crisismaatregel tijdelijke terrassen daarom beperkt ruimte om extra (permanente) terrassen te maken. In het centrum is dan ook terughoudendheid gepast.
- **Buiten het centrum: “zorgvuldigheid gepast”.** Gebieden buiten het centrum zijn kansrijker voor terrasuitbreiding. Er is minder druk op de (publieke) ruimte en de balans tussen levendigheid en leefbaarheid (nog) niet uit evenwicht. Een eventuele uitbreiding buiten het centrum zorgt voor betere spreiding van bezoek over de stad en biedt daarmee ook verlichting aan de (druk op de) binnenstad. Hier zou minder terughoudend naar terrassen gekeken kunnen worden dan binnen het centrum, al blijft een integrale afweging en draagvlak vanuit de (directe) omgeving noodzakelijk. Buiten het centrum is dan ook zorgvuldigheid gepast.

In onderstaand samenvattend schema staan de (ruimtelijke) leerpunten die tijdens de evaluatie naar voren zijn gekomen. De leerpunten gaan niet over het plots omzetten van tijdelijke terrassen naar permanent. Het doel is om inzichtelijk te hebben wat mogelijke effecten kunnen zijn voor de toekomstige, zorgvuldige, integrale afwegingen die in de stad gemaakt gaan worden. De leidraad blijft de omgevingsvisie en het blijft voor elk punt van belang dat de invulling van de ruimte integraal wordt afgestemd. Daarbij is het belangrijk te expliciteren dat de leerpunten **niet** tegen elkaar zijn **afgewogen**.

LEIDRAAD: OMGEVINGSVISIE	
LEERPUNTEN	
Nieuwe terrassen buiten de binnenstad - Over het algemeen goed ervaren. Zorgt tevens voor meer spreiding van bezoek in de stad, levendigheid buiten het centrum, en placemaking. Parkeerplaatsen - Op enkele plekken zijn parkeerplaatsen tijdelijk opgeheven voor tijdelijke terrassen. Dit was over het algemeen goed bevallen. Eilandterrassen - Er zijn geen ongelukken gebeurd door eilandterrassen. Wel waren er minder verkeersbewegingen in coronatijd. Onbenutte plekken - Op een onbenutte plek met voldoende ruimte verbeterde het tijdelijk terras de aantrekkelijkheid. Dit kan overigens ook met andere ruimteclaims. Meer flexibiliteit tijdelijke terrassen - Met tijdelijke terrassen kan flexibeler ingespeeld worden op eventuele ontwikkelingen of wensen en placemaking in vergelijking tot de permanente terrasvergunningen in Utrecht met onbeperkte geldigheidsduur.	Stedelijke ambities - Het is belangrijk een integrale afweging te maken met alle disciplines. De ruimte kan niet onbeperkt worden uitgegeven. Inspraak en participatie direct omwonenden - Als een (verruimd) terras voor/dichter bij de burens uitkomt kan overlast en/of hinder ontstaan. Inspraak en participatie is van belang om problemen te voorkomen. Mate van bewoning - In buurten met een dominante woonfunctie is het over het algemeen rustiger. Een terras kan hier de rust verstoren en voor (geluids)overlast zorgen. Nieuwe terrassen binnen de binnenstad - Op plekken in de binnenstad waar door de plaatsing van geheel nieuwe terrassen de drukte van bezoekers sterk was toegenomen zijn meer meldingen, klachten en bezwaren binnengekomen. Looproutes - Eén van de belangrijkste ambities van een aantrekkelijke binnenstad is ruimte voor de voetganger. Doorstroming en toegankelijkheid van looproutes zijn van belang voor de aantrekkelijkheid en leefbaarheid. Plaatsing van terrasmeubilair - Gedurende de twee jaar van de tijdelijke maatregel werden de tijdelijke terrassen steeds meer onttrokken aan openbare ruimte en daarmee minder aantrekkelijk (zoals het plaatsen van windschermen en parasols). De plaatsing van objecten vergroot de ruimtelijke impact.

INLEIDING

In 2020, in 2021 en ook voor dit jaar kunnen horecaondernemers in Utrecht een vergunning aanvragen (in 2020 werd het gedoogd) om hun terras tijdelijk uit te breiden of een terras te maken. Deze tijdelijke terrassen zijn alleen toegestaan als er volgens de landelijke regels 1,5 meter afstand gehouden moet worden in de horeca. De gemeente beoordeelt of dit op de locatie van het tijdelijke terras veilig kan. In het [online horecaloket](#) van de gemeente Utrecht is meer informatie te vinden over de regels en voorwaarden van de tijdelijke verruiming van terrassen. Vanaf 18 februari 2022 is het niet meer verplicht in de horeca om 1,5 meter afstand te houden, een mondkapje te dragen en een vaste zitplaats te hebben⁶. Na het vervallen van de 1,5 meter regel is de vergunning nog twee weken geldig.

Tijdelijke terrassen zijn alle extra terrasruimtes die tijdens de coronamaatregel tijdelijke uitbreiding terrassen zijn aangevraagd en goedgekeurd (tijdelijk gedoogd of vergund). Het gaat hierbij niet om reguliere terrassen die het gehele jaar, en dus ook zonder de anderhalve meter maatregel, uitgezet mogen worden.

De gemeente Utrecht heeft Bureau Stedelijke Planning gevraagd de tijdelijk verruimde terrassen in Utrecht die in de periode van 28 april tot 9 oktober 2021 vergund en van 9 oktober tot 1 november gedoogd waren in verband met corona te evalueren. Dit is de tweede evaluatie van de tijdelijke uitbreiding van de terrassen, in 2020 heeft de eerste evaluatie plaatsgevonden. Doel van de nu voorliggende evaluatie is feiten, ervaringen en meningen te verzamelen om daaruit lering te trekken en mogelijk te gebruiken voor toekomstig beleid.

Het is belangrijk te expliciteren dat het onderzoek is uitgevoerd in de periode dat de coronamaatregelen nog voor onbekende tijd voorzien waren. Momenteel is het bekend dat veel van de coronamaatregelen zijn afgelopen. Zo is de enquête ingevuld in de context van de toen geldende coronamaatregelen (waaronder de 1,5 meter). De uitkomsten gaan niet over de eventuele wens voor een meer permanente uitbreiding. Ook was het onderzoek enkel gefocust op de tijdelijke terrassen en niet andere mogelijke ruimtelijke invullingen. Op andere functies kan evenzeer positief of negatief worden gereageerd.

AANPAK EVALUATIE TIJDELIJKE TERRASSEN 2021 >>

De evaluatie van de tijdelijke terrassen is opgebouwd uit drie onderdelen. Het eerste onderdeel omvat een analyse van de horeca in Utrecht en de zaken met tijdelijke verruimde terrassen. Dit geeft een helder beeld van de aantallen verleende tijdelijke terrasvergunningen en locaties.

⁶ Geen vaste zitplaats bij minder dan 500 bezoekers. Op 25 februari 2022 vervalt de vaste zitplaats in zijn geheel.

Het tweede onderdeel omvat de ervaringen met de tijdelijke terrassen in de periode van 28 april tot 1 november 2021. De ervaringen zijn verzameld d.m.v. een enquête, diepte-interviews, een participatiebijeenkomst en een klachtenanalyse.

- De enquête heeft open gestaan van 13 tot en met 23 januari 2022 op het Denk-Mee Utrecht platform. Bekendheid over deze enquête is verspreid via een sociale mediacampagne van de gemeente Utrecht, DUIC en verschillende organisaties (Binnenstad030, Koninklijke Horeca Nederland (KHN) en Centrummanagement Utrecht CMU)). Binnen deze enquête kan onderscheid worden gemaakt tussen verschillende groepen respondenten namelijk; horecabezoekers, binnenstadbezoekers, omwonenden, horecamedewerkers, horecaondernemers, en overige.
- In januari en februari 2022 is een interviewronde gehouden met mensen vanuit verschillende afdelingen binnen de gemeente Utrecht⁷ en met overkoepelende organisaties van belanghebbenden⁸.
- Op 31 januari 2022 is een participatiebijeenkomst georganiseerd waarbij bewoners, ondernemers, overkoepelende organisaties⁵, gemeente Utrecht en Bureau Stedelijke Planning uitgenodigd waren.
- Bij de afdeling VTH van de gemeente Utrecht zijn de klachtmeldingen en bezwaarschriften opgevraagd. Er is een selectie gemaakt van horecaondernemingen met een tijdelijk vergund terras en de periode 28 april tot 1 november 2021 (de periode dat de tijdelijke terrassen er waren). Daarbij is het lastig om onderscheid te maken tussen de klachten over het oorspronkelijke of tijdelijke terras. De analyse van de klachten geeft dus meer een indicatie van de situatie, dan dat hier harde conclusies uit getrokken kunnen worden.
- Op basis van bovenstaande input zijn de belangrijkste partijen en belangen in de evaluatie van de tijdelijke terrassen op een rij gezet. In dat krachtenveld spelen ondernemers en omwonenden de belangrijkste rol.

Ten slotte zijn, in het derde hoofdstuk, de conclusies met voor- en nadelen van de tijdelijke terrassen en een aantal adviespunten voor de toekomst beschreven.

LEESWIJZER

De evaluatie bestaat uit de volgende hoofdstukken:

- **De impact van corona en overzicht van de tijdelijke terrassen** (hoofdstuk 1). Het aantal vergunde terrassen, het aantal terras uitbreidingen tegenover geheel nieuwe terrassen en de locaties worden in beeld gebracht.
- **Analyse van de afgelopen periode met de tijdelijke terrassen** (hoofdstuk 2). De ervaringen met de tijdelijke terrassen worden uiteengezet. Daarbij wordt het krachtenveld aangeduid.
- **De voor-en nadelen van de tijdelijke terrassen en adviespunten voor de toekomst** (hoofdstuk 3). De leerpunten die tijdens de evaluatie naar voren zijn gekomen worden omschreven.
- **Enquête resultaten** (Bijlage 1). De enquête wordt gepresenteerd.

⁷ Crowd management; Economische Zaken; Gezondheid; Landschap/Stedenbouw; Mobiliteit; Openbare Orde en Veiligheid; Projectmanagement Binnenstad; Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving; en Wijkbureau Binnenstad

⁸ Binnenstad030; CMU; KHN; SOLGU; Utrecht Marketing; en VIDUUS

1 HORECA IN UTRECHT EN DE TIJDELIJKE UITGEBREIDE TERRASSEN

HORECA STERK GETROFFEN DOOR DE CORONACRISIS >>

In Nederland, net zoals in veel andere landen, is de horecabedrijfstak het sterkst getroffen door de coronacrisis. Op 15 maart 2020 moest de horeca sluiten tot 1 juni 2020. Later dat jaar kwam Nederland wederom in een lockdown die van 14 oktober 2020 tot 5 juni 2021 aanhield. Ook eind 2021 was er opnieuw sprake van een lockdown wat van 19 december 2021 tot 26 januari 2022 heeft geduurd. In de perioden tussen en na de lockdowns werden vroegere sluitingstijden, afstandsmaatregelen en een maximum aantal bezoekers voor binnen- en buitenruimte ingesteld. Nachtclubs en discotheken waren gesloten. Daarbij komen de internationale reisbeperkingen: internationale congressen, intercontinentaal toerisme en grote evenementen waren weggevallen. Uitwisselingen van studenten en werknemers (expats) staan op een laag pitje en iedereen werkt meer vanuit huis. De gevolgen zijn minder klandizie, sterk achterblijvend bezoek aan en omzetten van de horeca. Transactiedata van ABN-AMRO tonen aan dat dit zowel in de eerste als in de tweede golf het geval was⁹. De toegevoegde waarde van de horeca bedrijfstak kromp met 40,6% in 2020. Het omzetverlies was tijdens de tweede lockdown het grootst bij cafés met als uitschieter in het eerste kwartaal van 2021 (afname van 76% omzet ten opzichte van een jaar eerder), gevolgd door hotels (afname van 72%) en restaurants (afname van 56% omzet).¹⁰

Kortom, horecaondernemers kunnen een steuntje in de rug goed gebruiken. De tijdelijke uitbreiding van terrassen helpt daarbij.

JAAR	KWARTAAL	CAFES	HOTELS	RESTAURANTS	FASTFOOD, IJSSALONS, ETC.
2019	IV	0,4	4,8	4	4,7
2020	I	-15,6	-12,4	-12,6	-5,2
2020	II	-66	-79	-58,9	-29,1
2020	III	-10,7	-32,5	-6,3	0,4
2020	IV	-73,9	-68	-60,2	-20,5
2021	I	-76,3	-72	-56,1	-9,2

TABEL 1 OMZETONTWIKKELING: %-WAARDEVERANDERING T.O.V. EEN JAAR EERDER
Bron: CBS, 2021

⁹ Zo blijkt uit transactiedata van ABN Amro. Zie onder meer ABN Amro, Prognose sector Leisure, Herstel gloort voor vrijetijdseconomie (23-03-2021).

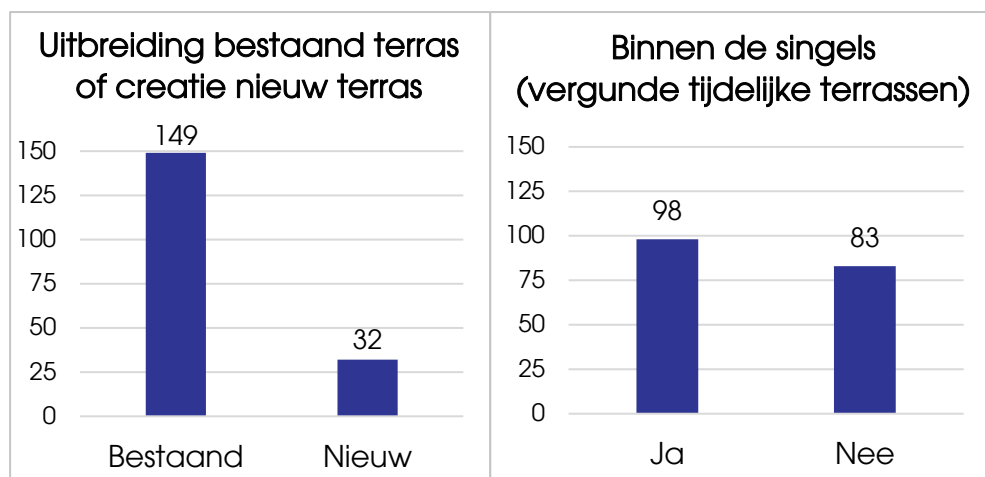
¹⁰ Bronnen: CBS, Corona en de horeca (24-8-2021).

BELEIDSREGEL CORONA; TIJDELIJKE UITBREIDING TERRASSEN

Naar aanleiding van de 1,5 meter maatregel kwamen horecaondernemers in een moeilijke situatie terecht. Zij konden niet meer de normale capaciteit uitzetten en om dat te compenseren werd de tijdelijke uitbreiding van terrassen ingesteld in Utrecht. Op 28 april 2021 werd de beleidsregel Corona; “tijdelijke uitbreiding terrassen” geldend. Het verstrekken van een vergunning en de toetsing hiervan vindt plaats door de gemeente en is onderhevig aan voorwaarden. Zo zijn er specifieke openingstijden voor tijdelijke terrassen, er moet 1,5 afstand gehouden worden en is muziek op het tijdelijke terras verboden. Mocht het terras voor een gebouw staan, dan moet er toestemming verkregen worden van de gebruiker of eigenaar van het pand. Wanneer het terras niet wordt gebruikt, moet het worden leeggemaakt zodat de toegankelijkheid niet in het geding komt. Het tijdelijke terras mag alleen gebruikt worden als de verplichte coronaregel van 1,5 meter afstand houden geldt. Wanneer de 1,5 meter regel wordt afgeschaft mag tot 2 weken na het afschaffen van de regel het tijdelijke terras er zijn. Veel andere Nederlandse gemeenten hebben ook de maatregel tijdelijke terrassen toegepast.¹¹

TIJDELIJK (UITGEBREIDE) TERRASSEN IN UTRECHT 2021

In 2021 hebben 248 horecaondernemers een vergunning aangevraagd waarvan 181 een tijdelijk terras vergund hebben gekregen. Dit omvatte 141 terrassen, 40 eilandterrassen en 0 satellietterrassen¹². Het merendeel (82%) van deze vergunningen betrof een uitbreiding van het bestaande terras, 32 horecazaken creëerden een geheel nieuw terras (Figuur 1). Een ‘nieuw’ terras houdt in dat de horecazaak voorheen, in de reguliere situatie, geen terras had.

FIGUUR 1 VERGUNNING TIJDELIJK TERRAS

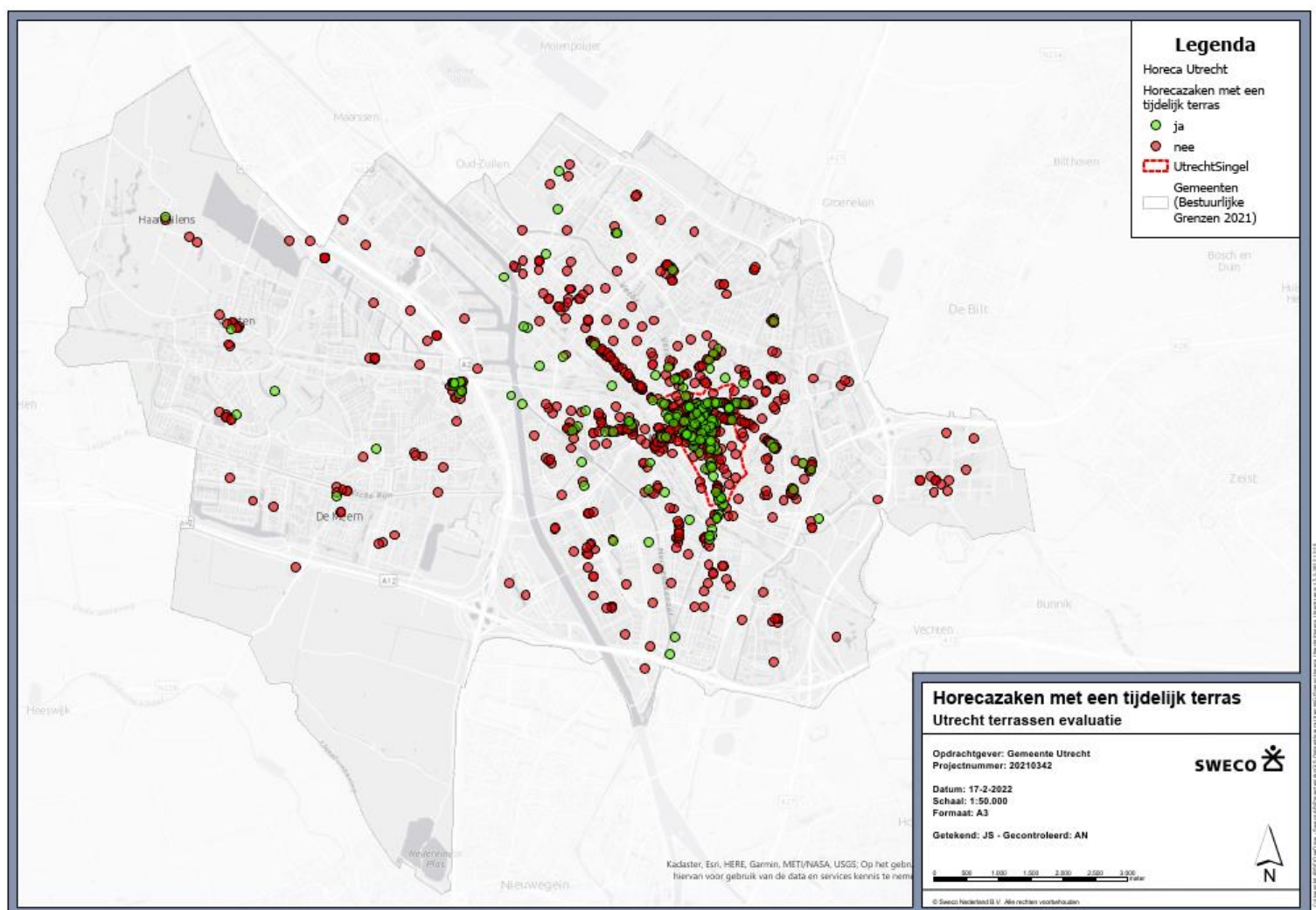
Bron: Gemeente Utrecht, 2022

¹¹ Bron: Rijksoverheid “De Nederlandse aanpak en maatregelen”; Gemeente Utrecht “Tijdelijke terras, vergunning aanvragen”

¹² Terras is een terras direct grenzend aan de horecagelegenheid, eilandterras is een terras dat niet direct aansluit op de horecagelegenheid (bijvoorbeeld onderbroken door de straat zoals op een plein of parkeerplek), satellietterras is een terras dat niet in de directe nabijheid van het horecabedrijf ligt en waar de exploitatie plaatsvindt vanuit een mobiele bar

Ruim de helft (56%) van de tijdelijke terrassen zijn in de binnenstad gelegen (101 van de 181 tijdelijke terrassen). Hiervan bevinden 98 tijdelijke terrassen zich binnen de singels (Figuur 1). Dit komt redelijk overeen met het aantal horecazaken in de binnenstad van Utrecht; bijna 50% van de horeca in Utrecht is in de binnenstad gevestigd.

Daarnaast zijn 67 aanvragen geweigerd. Twee hoofdredenen voor het weigeren van de vergunningaanvraag waren dat er niet genoeg ruimte overbleef door de ligging van het tijdelijk terras of dat de aanvraag van de horecazaak te weinig informatie gaf voor de beoordeling. In enkele gevallen had een horecazaak (nog) geen exploitatievergunning (voornamelijk lunchrooms).

FIGUUR 2 HORECAZAKEN¹⁵ IN UTRECHT MET OF ZONDER TIJDELIJK TERRAS IN 2021
Bron: Gemeente Utrecht, 2022

¹³ Horecazaken omvat alle horeca uit de branches café, discotheek, lunchroom, pannenkoeken, café-restaurant, restaurant, bezorg/halen, fastfood, grillroom, koffiehuis, ijssalon, crêpes-wafels-donuts, koffiebar, hotel, hotel-restaurant, coffeshop, shisha lounge, feestzaal, horeca overig. Bron: Locatus

2 ERVARINGEN MET DE TIJDELIJKE UITGEBREIDE TERRASSEN IN 2021

2.1 STEUN IN DE RUG VAN HORECAONDERNEMERS

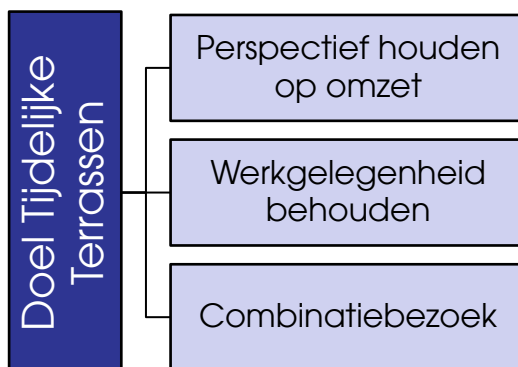
Het doel van de tijdelijke terrassen is dat de horecaondernemers perspectief houden op omzet, om werkgelegenheid te behouden en een bijdrage te leveren aan combinatiebezoek aan de binnenstad (Figuur 3). Dat is ook van groot belang voor de ondernemers in de detailhandel en voor de culturele sector.¹⁴ De meerderheid van de geënquêteerden (71%) geeft aan dat het goed is dat ondernemers omzet kunnen compenseren in een economisch lastige periode.

"De horecaondernemers zijn 50 weken gesloten geweest en hebben hierom geen inkomsten kunnen krijgen. De tijdelijke terrassen zijn een steun in de rug"
(Koninklijke Horeca Nederland)

"In de binnenstad van Utrecht beïnvloeden alle sectoren (horeca, cultuur, detailhandel) elkaar. Als een van de sectoren goed draait of juist dicht is, heeft dit een invloed op de andere sectoren. Indirect hebben de tijdelijke terrassen voor meer omzet geleid" (Centrummanagement Utrecht)

Ook tijdens de participatiebijeenkomst kwam naar voren dat omwonenden (die tevens wel overlast ervaren) de noodzaak begrijpen en sympathie hebben voor de horecaeigenaren. Wel geven zij nadrukkelijk aan dat de overlast serieus genomen moet worden, en de tijdelijke terrassen niet omgezet moeten worden naar permanente terrassen.

"Als bewoner wil ik dat (d.w.z. steunen van ondernemers) nu best doen maar de wil om nu mee te werken mag echt niet gebruikt worden als de discussie komt om tijdelijkheid opeens naar permanent om te zetten"
(bewoner tijdens de participatiebijeenkomst).

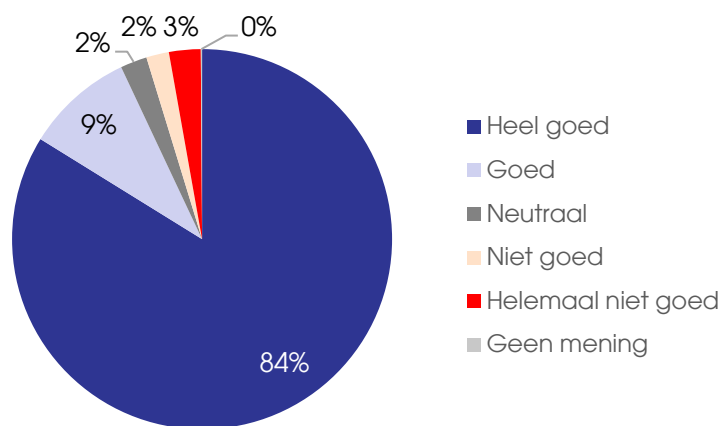
FIGUUR 3 DOEL VAN DE TIJDELIJKE TERRASSEN
Bron: Gemeente Utrecht, 2020

¹⁴ Raadsbrief Uitwerkingsbesluit "Tijdelijke uitbreiding terrassen en satellietterrassen", 23 oktober 2020

2.2 BREED DRAAGVLAK VOOR TIJDELIJKE TERRASSEN

Er is een breed draagvlak voor de tijdelijke terrassen in Utrecht. Uit de enquête blijkt dat 93% van de geënquêteerden het (heel) goed vindt dat horecaondernemers tijdelijk extra terrasruimte hebben gekregen. Dit is vergelijkbaar met de uitkomst van de enquête van eind 2020; toen was dit 91%. Het is belangrijk te expliciteren dat de enquête open stond in de periode dat de coronamaatregelen nog voor onbekende tijd voorzien waren. Momenteel is het bekend dat veel van de coronamaatregelen zijn afgelopen. De enquête is ingevuld in de context van de toen geldende coronamaatregelen (waaronder de 1,5 meter). De uitkomsten gaan niet over de eventuele wens voor een meer permanente uitbreiding. Ook was de enquête enkel gefocust op de tijdelijke terrassen en niet andere mogelijke ruimtelijke invullingen. Op andere functies kan evenzeer positief worden gereageerd. Daarnaast is er is wel een verschil in draagvlak tussen de diverse responsgroepen.

Bij de omwonenden in de binnenstad is dit aandeel het laagst (77% van de omwonenden binnenstad vergeleken met 88% van de omwonenden in de overige wijken). Van de omwonenden in de binnenstad vindt 15% het (helemaal) niet goed dat er sprake was van tijdelijk extra terrasruimte (8% van de omwonenden in de overige wijken). Ook een behoorlijk deel van de horecaondernemers (17%) vindt het (helemaal) niet goed dat sommige horecazaken tijdelijk extra terrasruimte hebben gekregen. Een verklaring kan zijn dat een aantal horecazaken geen vergunning heeft gekregen en hierdoor ontevreden is met de tijdelijke terrassen.

FIGUUR 4 ENQUÊTEVRAAG: WAT VINDT U ERVAN DE HORECAONDERNEMERS IN UTRECHT TIJDELIJK EXTRA TERRASRUIMTE HEBBEN GEKREGEN?

Eenzelfde beeld komt naar voren als wordt gevraagd of mensen het een goed idee vinden dat de tijdelijke terrasuitbreidingen langer van kracht blijven (in de context van de toen geldende coronamaatregelen zoals de 1,5 maatregel); 88% van de geënquêteerden vindt dit een goed idee. Maar ook hier is dit aandeel bij de omwonenden het laagst (67% van de omwonenden binnenstad, 80% van de omwonenden overige wijken). Daarbij vindt 24% van de omwonenden uit de binnenstad het geen goed idee (13% van de omwonenden overige wijken), bij de horecaondernemers is dit 11%.

VERBETERING VAN DE SFEER >>

Een veelgenoemd effect is dat de tijdelijke terrassen tot een verbetering van de sfeer hebben geleid (72% van alle geënuquêteerden, 59% van de omwonenden binnenstad). Met de komst van de tijdelijke terrassen is de levendigheid vergroot. Andere voorbeelden die zijn genoemd zijn op bepaalde plekken een nettere inrichting van de ruimte (zoals verbeterd terrasmeubilair) en vermindering van overlast van hangende groepen. Uit de verschillende interviews en tijdens de participatiebijeenkomst is naar voren gekomen dat een verbetering van de sfeer wel erg locatie en context afhankelijk is. Er moet dus gebiedsgericht worden gezocht naar een balans van levendigheid en leefbaarheid.

"Aan de ene kant maken de tijdelijke terrassen sommige plekken leuker. Dit komt omdat deze plekken niet goed functioneerden. Aan de andere kant zijn er in het kader van tijdelijkheid terrassen toegestaan op plekken waar al veel levendigheid was. Het functioneren was hier verslechterd. Het werd niet leuker, de balans was zoek" (landschapsarchitect, Gemeente Utrecht)

FIGUUR 5 TIJDELIJK TERRAS IN DE LANGE SMEESTRAAT
Bron: Gemeente Utrecht, 2022

SPREIDING VAN BEZOEK >>

De tijdelijke uitbreiding van terrassen zorgde voor spreiding van bezoek over de stad. Ook buiten het centrum en aan de randen van de stad waren meer plekken om terecht te kunnen.

VEILIG SAMENKOMEN >>

Een andere positieve ervaring is dat de tijdelijke terrassen zorgen voor een veilige manier om elkaar te ontmoeten. Ruim de helft van de geënuquêteerden geeft aan dat ze een positieve ervaring hebben met de tijdelijke terrassen, omdat het zorgt voor een veilige manier van ontmoeten (58%) en dat er 1,5 meter afstand gehouden kan worden (55%).

“Samenkomen is in de buitenlucht veiliger dan binnenshuis tijdens de coronapandemie” (adviseur volksgezondheid, Gemeente Utrecht)

Verder verschilt het effect op de gezondheid per doelgroep. Over het algemeen zijn de tijdelijke terrassen voor ondernemers en bezoekers positief voor de gezondheid. Daarentegen is het voor de omwonenden die bijvoorbeeld wakker liggen en mensen die van rust en ruimte houden negatief.

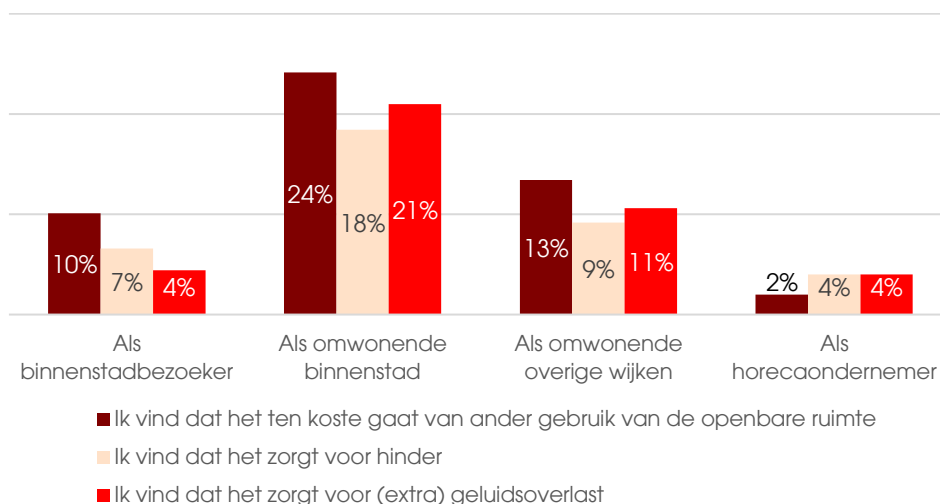
“Werkgelegenheid en inkomsten in de horeca dragen ook bij aan gezondheid. Daarnaast kan het samenkomen op een terras eenzaamheid tegengaan” (adviseur volksgezondheid, Gemeente Utrecht)

Daarnaast kan het effect dubbel zijn. Een bewoner kan het sociale aspect van de tijdelijke terrassen positief ervaren, wat goed is voor de mentale gezondheid, maar als dezelfde bewoner 's nachts wakker ligt is het tevens slecht voor de (fysieke) gezondheid.

2.3 MAAR, KNELPUNTEN IN DE BINNENSTAD

Ondanks het brede draagvlak voor de tijdelijke terrassen en de vele plekken waar het goed gaat zijn er ook een aantal knelpunten, met name in de binnenstad. Op sommige plekken veroorzaken de tijdelijke terrassen hinder, overlast of wordt de balans tussen functies verstoort.

“De tijdelijke maatregel gaf meer druk op de openbare ruimte. Sommige plekken konden dit aan (waar ruimte is), andere plekken waren minder geschikt” (projectmanager binnenstad, Gemeente Utrecht).

FIGUUR 6 ENQUETEVRAG: OM WELKE REDEN HEB JE OVERLAST ERVAREN VAN DE TIJDELIJKE UITGEBREIDE TERRASSEN IN UTRECHT? MEERDERE ANTWOORDEN WAREN MOGELIJK¹⁵

¹⁵ In de bijlage staan de antwoorden van elke groep. Het figuur geeft aan hoeveel procent van de responsgroep de beschreven overlast heeft ervaren. Bijvoorbeeld 10% van de binnenstadbezoekers vindt de tijdelijke terrassen ten koste gaan van ander gebruik van de openbare ruimte, 7% van de binnenstadbezoekers vindt dat de tijdelijke terrassen voor hinder zorgen, en 4% van de binnenstadbezoekers vindt dat de tijdelijke terrassen voor (extra) geluidsoverlast zorgen.

DOORSTROMING BELEMMERT, HINDER IN TOEGANKELIJKHEID >>

Eén van de knelpunten is dat de tijdelijke terrassen incidenteel op bepaalde plekken de doorstroming hebben belemmerd. Dit komt doordat de tijdelijke terrassen op bepaalde plekken veel loopruimte wegnemen. Met name op smalle stoepen en drukke looproutes werd de doorstroming belemmerd.

“Op bepaalde plekken nemen de tijdelijke terrassen te veel loopruimte weg. Een voorbeeld is een horecabedrijf aan de Twijnstraat bij Ledig Erf. Op plekken waar er wel genoeg ruimte overblijft is het prima, zoals een horecabedrijf aan de oostwand op het Ledig Erf” (bewoner tijdens de participatiebijeenkomst)

Daarnaast is er hinder in de toegankelijkheid van looproutes en sommige terrassen ervaren (8% van alle geënquêteerden, 11% van de binnenstadbezoekers, 25% van de omwonenden binnenstad, 16% omwonenden overige wijken). Ondanks dat er over het algemeen aandacht voor is, wordt soms de doorgaande looproute en worden soms zelfs geleidelijnen versperd. SOLGU heeft aangegeven dat het goed zou zijn om beheerders van terrassen dit regelmatig zelf te laten controleren. Daarnaast moeten ook de tijdelijke terrassen zelf toegankelijk zijn voor iedereen, ook voor mensen met beperkingen. SOLGU heeft bijvoorbeeld aangegeven dat er op Neude tijdelijke terrassen stonden waar je met een loophulpmiddel niet kan komen door de trottoirbanden. Hier zouden aanpassingen gemaakt moeten worden.

“Pleinen als de Neude zijn wel geschikt voor het aanbrengen van tijdelijke terrassen, maar dan moeten er wel eerst aanpassingen worden aangebracht, zoals het verlagen van de trottoirbanden rond het plein” (beleidsmedewerker SOLGU)

FIGUUR 7 REGULIERE EN TIJDELIJKE TERRASSEN OP NEUDE
Bron: Gemeente Utrecht, 2022

Dit voorbeeld laat zien dat vanuit het perspectief van openbare ruimte, toegankelijkheid en ook andere criteria elke aanvraag en situatie apart beoordeeld en ingevuld moet worden. Zo moet er bijvoorbeeld bij de plaatsing van de tijdelijke terrassen gekeken worden naar de looproutes. Dit betekent elke keer opnieuw maatwerk in de vergunningverlening met waar nodig specifieke voorwaarden waar de aanvrager een paragraaf over opneemt.

"Het is goed dat er algemene voorwaarden m.b.t. toegankelijkheid aan de tijdelijke terrassen zijn toegevoegd, echter moet per situatie de toegankelijkheid bekeken worden" (beleidsmedewerker SOLGU)

"Een voorbeeld waar er goed rekening is gehouden met looproutes is de Mariaplaats. Bij de smalle stoepen is gewerkt met een looproute tussen de gevel en terrassen en bij de bredere stoepen is gewerkt met een looproute buiten de terrassen om" (beleidsmedewerker SOLGU)

GELUIDSOVERLAST, MET NAME VOOR DIRECT OMWONENDEN >>

Sommige omwonenden geven aan geluidsoverlast te hebben ervaren van de tijdelijke terrassen (21% van de omwonenden binnenstad, 11% van de omwonenden overige wijken). Ook in de participatiebijeenkomst is besproken dat drukte op de terrassen op bepaalde plekken tot veel geluidsoverlast heeft geleid. Dit heeft soms voor een verstoorde nachtrust gezorgd, overdag werd de werkdag soms verstoord. Voorbeelden die tijdens de participatiebijeenkomst zijn genoemd zijn de Mariaplaats en de Catharijnekade / Korte Koestraat.

Wel golden er gedurende het jaar verschillende vervroegde sluitingstijden en is de horeca gesloten geweest. Op deze momenten was er minder of geen geluidsoverlast. Ook een bewoner die geluidsoverlast heeft ervaren heeft aangegeven dat het begrijpelijk is dat we allemaal met corona een beetje inschikken. De wil om nu mee te werken in het kader van tijdelijkheid mag echter niet gebruikt worden voor een eventuele beslissing over permanente terrassen.

"Aan de andere kant is in situaties geluidsoverlast juist minder geworden omdat de tafels en stoelen verder uit elkaar staan en mensen hierdoor niet over elkaar heen hoeven schreeuwen. Daarnaast moesten de eilandterrassen om 22u dicht" (ondernemer tijdens de participatiebijeenkomst)

Enkele bewoners geven aan dat de plekken met discussie rondom tijdelijke terrassen gaat tussen direct omwonenden en ondernemers. Daarbij zouden onder andere bezoekers geen stakeholder moeten zijn. Dit geldt ook voor burens van een paar huizen verderop. De impact van de tijdelijke terrassen valt op de direct omwonenden. Voor mensen die geen last ervaren van de tijdelijke terrassen is de keuze makkelijk gemaakt.

“Waarom tellen de omwonenden niet zwaarder mee in de overweging?”

(bewoner tijdens de participatiebijeenkomst)

“Als de direct omwonenden geen overlast ervaren is het geen probleem dat de tijdelijke terrassen er staan, maar op momenten dat er overlast wordt ervaren zou er actie ondernomen moeten worden”

(bewoner tijdens de participatiebijeenkomst)

BALANS TUSSEN FUNCTIES ZOEK, TIJDELIJKE TERRASSEN TEN KOSTE VAN ANDERE INVULLING VAN DE OPENBARE RUIMTE >>

Op bepaalde plekken raakte de balans tussen andere functies zoek door de toevoeging van de tijdelijke terrassen. Daarnaast gingen de tijdelijke terrassen ten koste van een andere invulling van de openbare ruimte. Van de geënquêteerden vindt 7% dat de tijdelijke terrassen ten koste gaan van ander gebruik van de openbare ruimte. Dit wordt met name gesteld door omwonenden van de binnenstad (24%), omwonenden in de overige wijken (13%) en binnenstadbezoekers (10%). De tijdelijke terrassen hebben de plaats ingenomen van onder andere niet commerciële ruimte, winkeluitstallingen, fiets en auto parkeerplekken en laden en lossen. Deze functies verschuiven naar andere plekken, terwijl de ruimte al beperkt is in de stad.

“Er zit druk op de balans tussen wonen, werken, horeca, ondernemers, etc. De balans is op veel plekken niet in evenwicht met de verruimde terrassen”

(adviseur wijkbureau binnenstad, Gemeente Utrecht)

Anderzijds zijn de terrassen op bijvoorbeeld parkeerplaatsen ook door mensen als positief beschouwd en zijn sommige plekken aantrekkelijker geworden door de tijdelijke terrassen. Dit komt doordat deze plekken niet goed functioneerden: bijvoorbeeld leeg terrein of overvloedig geparkeerde fietsen. Echter kunnen andere functies een gebied ook aantrekkelijker maken.

FIGUUR 8 TIJDELIJK TERRAS OP PARKPEERPLEKKEN EN TIJDELIJKE UITBREIDING VAN BESTAAND TERRAS OP EEN LEGE PLEK (FOTO ONDER)

Bron: Gemeente Utrecht, 2022

Een integrale afweging voor de permanente invulling van de openbare ruimte is van belang. Desondanks zijn de tijdelijke terrassen een goede maatregel in het kader van corona, de coronaregels (waaronder de 1,5 meter) en de voorwaarde dat de terrassen tijdelijk zijn.

"Zolang corona nog heerst (horecazaken periodes dicht, 1,5 meter maatregel) is deze tijdelijke maatregel nog prima. Voor de overgang naar een permanente situatie moet een integrale afweging worden gemaakt tussen verschillende ruimteclaims" (adviseur wijkbureau binnenstad, Gemeente Utrecht)

De invulling van de openbare ruimte moet per gebied beoordeeld worden. Zo wil de gemeente de Catharijnekade op termijn mogelijk vergroenen. Dit is niet mogelijk als hier permanent terras wordt toegestaan. Het is belangrijk om te kijken naar de ambities en andere functies en invullingen dan terras. Door middel van een integrale aanpak is het eventueel wel mogelijk verschillende functies naast elkaar in te passen, echter is bij het vergunnen van terrassen in Utrecht de ruimte permanent vergeven.

FIGUUR 9 TIJDELIJK TERRAS AAN DE CATHARIJNEKADE

Bron: Misset Horeca, 2020

DIFFERENTATIE IN DE BINNENSTAD >>

Naast de knelpunten die met name in de binnenstad voorkomen zijn er ook veel plekken in de binnenstad waar het goed is gegaan met de tijdelijke terrassen. Deze plekken worden gekenmerkt door bepaalde elementen. Op onbenutte plekken en plekken waar hangende groepen verblijven kunnen de tijdelijke terrassen de plek aantrekkelijker maken. Daarnaast zijn de tijdelijke terrassen over het algemeen goed bevallen bij vrijgemaakte parkeerplaatsen en ruime stoepen. Ook is gebleken dat het oversteken van de weg in het geval van eilandterrassen niet tot verkeersongelukken heeft geleid. Wel waren er minder verkeersbewegingen in coronatijd.

In de binnenstad in het bijzonder is maatwerk, een integrale aanpak en zorgvuldigheid belangrijk waarbij per plek wordt beoordeeld of er knelpunten en/of kansen liggen.

FIGUUR 10 TIJDELIJKE UITBREIDING VAN TERRAS OP BREDE STOEP

Bron: Gemeente Utrecht, 2022

KNELPUNTEN IN HET PROCES >>

Naast bovenstaande knelpunten zijn er ook knelpunten in het proces geconstateerd. Er kan verbetering plaatsvinden omtrent de communicatie over de tijdelijke terrassen, het beter betrekken van de buurt en de direct omwonenden, en de afhandeling van klachten en participatie.

Communicatie en betrekken van de buurt

Voor sommige bewoners was de komst van het tijdelijk terras in hun omgeving een grote verrassing. Zonder dat dit direct is gecommuniceerd naar de buurt toe was er een tijdelijke vergunning uitgegeven. Daarbij was een expliciet onderdeel van de vergunningaanvraag dat ondernemers een tijdelijk terras in overleg met de buurt konden plaatsen, maar dit is niet overal gebeurd. Het is belangrijk dat de communicatie verbeterd en dat de buurt echt wordt betrokken. Tijdens de participatiebijeenkomst is naar voren gekomen dat het juist goed gaat op de plekken waar communicatie tussen ondernemers en bewoners plaatsvindt. Voorbeelden die zijn genoemd zijn horecazaken aan de Twijnstraat aan de Werf en Predikherenstraat. Koninklijke Horeca Nederland heeft aangegeven dat tijdelijke uitbreiding van de terrassen in de meeste gevallen in goed overleg is verlopen en

ook veel bewoners en bezoekers positief stonden tegenover de tijdelijke uitbreiding van de terrassen.

Schijn participatie

Een aantal bewoners heeft het gevoel dat er geen actie wordt ondernomen als zij aan de bel trekken. Hierdoor ontstaat het gevoel dat de tijdelijke terrassen een voldongen feit zijn en participatie alleen maar een ‘check the box’ is. Tijdens de participatiebijeenkomst gaf een bewoner bijvoorbeeld aan dat er niet op het bezwaarschrift is gereageerd tegen de vergunning van het tijdelijke terras van een horecabedrijf aan de Twijnstraat i.v.m. loopruimte. Doordat afspraken niet worden nagekomen zijn bewoners het vertrouwen in de politiek kwijt. Toen afgelopen jaar de 1,5 meter was verdwenen zijn de tijdelijke terrassen door middel van een gedoogsituatie verlengt tot 1 november, terwijl de voorwaarde van de tijdelijke terrassen de 1,5 meter maatregel is. Bewoners geven aan dat er beter moet worden geluisterd naar de knelpunten op bepaalde plekken en actie moet worden ondernomen als zij aangeven dat er zaken niet goed lopen.

“Als bewoner heb je het gevoel dat je in de steek wordt gelaten omdat afspraken niet nagekomen worden. Toen afgelopen jaar puntje bij paaltje kwam mochten terrassen langer openblijven dan eerder was afgesproken. Nu is wederom 1,5 meter de situatie, als dit wordt opgeheven zullen er weer horeca-eigenaren zijn die naar de gemeente stappen. Het vertrouwen is kwijt”
(bewoner tijdens de participatiebijeenkomst)

Klachtafhandeling

De klachtafhandeling en de ervaringen met handhaving wordt door bewoners en ondernemers verschillend ervaren.

Een aantal bewoners heeft het gevoel dat handhaving geen actie onderneemt aan de hand van klachten. Daarnaast zitten er lange procedures verbonden aan de middelen waarmee je kan klagen (slimmelden, contact handhaving) en duurt het lang voordat de eerste reactie binnenkomt. Een voorbeeld is de wettelijke beslistermijn van 8 weken over een handhavingsverzoek van derden¹⁶. In een tijdelijke situatie is dit een groot deel van de tijd.

Vanuit de ondernemers is de ervaring dat handhaving zeer veelvuldig in de stad aanwezig is en regelmatig aanspreekt.

Ook de afdeling VTH van de gemeente Utrecht heeft aangegeven veelvuldig met handhavers in de stad aanwezig te zijn. Als handhaving iets ziet wordt er actie ondernomen. Echter als iets binnen een vergunning valt, kan er niet worden opgetreden. Ze gaan wel het gesprek aan met de ondernemer.

Voorwaarden voor de tijdelijke terrassen

Binnenstad030 heeft aangegeven dat de sluitingstijden van de terrassen belangrijk zijn in het kader van geluidsoverlast. Binnenstad030 vond het een goede

¹⁶ Artikel 4.13 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb)

tegemoetkoming aan de wensen van bewoners dat de tijdelijke terrassen om 22u gesloten moesten zijn. Echter geldt dit alleen voor tijdelijke terrassen die niet aan een bestaand terras grenzen. Bij uitbreiding van al bestaande terrassen zijn de sluitingstijden gekoppeld aan de sluitingstijden van het regulier terras. Een wens vanuit Binnenstad030 is dat deze sluitingstijden ook voor de verruimde bestaande terrassen geldt, behalve waar gemotiveerd is dat het goed gaat (bijvoorbeeld Neude). Mogelijk kan ook gedifferentieerd worden tussen terrassen van verschillende geluidsniveaus (koffietent versus café) en kan rekening gehouden worden met de mate van bewoning.

FIGUUR 11 TIJDELIJK TERRAS AAN DE GEVEL

Bron: Gemeente Utrecht, 2022

Op sommige locaties blijven bewoners en ondernemers botsen. Hier zal, indien een nieuwe periode van de tijdelijke terrassen van start gaat als de 1,5 meter maatregel terugkomt, de nadruk op moeten liggen. Het is belangrijk om op zoek te gaan naar werkbare oplossingen door contact te leggen tussen bewoners en ondernemers op plekken waar het niet goed gaat.

Koninklijke Horeca Nederland en Centrummanagement Utrecht onderstrepen in een gezamenlijke reactie¹⁷ dat de ondernemers in de coronaperiode hard zijn geraakt en het noodzakelijk is om hen waar mogelijk tegemoet te komen. Koninklijke Horeca Nederland en Centrummanagement Utrecht wijzen op het brede draagvlak en geven aan dat er naast de plekken waar discussies spelen, veel plekken zijn waar het goed gaat en dat op deze plekken graag gekeken wordt naar de mogelijkheden. Koninklijke Horeca Nederland en Centrummanagement Utrecht zouden graag meedenken naar aanleiding van de omgevingsvisie in bijvoorbeeld gebiedsprofielen en dynamisch programmeren¹⁸.

¹⁷ Reactie betreft input vanuit CMU en KHN op evaluatie van het toestaan/verlenging van tijdelijke terrassen, 4 februari 2022

¹⁸ Dynamisch programmeren is een flexibele programmering waarbij ruimte op sommige momenten een andere functie heeft dan op andere momenten (bijvoorbeeld 's ochtends een laad en los plek, 's middags een pop-up fietsenstalling, groenvoorziening, terras of meer ruimte voor de voetganger). Zie 10 punten herstelnota Utrecht 2021-2026, Utrecht Marketing, de samenwerkende Utrechtse musea (SUM), INRETAIL, Koninklijke Horeca Nederland en Centrummanagement Utrecht

2.4 KLACHTENANALYSE

Deze paragraaf omvat de analyse van de ingediende klachten en bezwaarschriften m.b.t. de tijdelijke terrassen. De klachten en bezwaren zijn door de afdeling VTH van de gemeente Utrecht geanonimiseerd aangeleverd. Het klachtenoverzicht bestaat uit horecazaken met een tijdelijk terras in 2021. Omdat dit niet apart wordt genoteerd, blijkt het lastig om onderscheid te maken tussen de klachten over het oorspronkelijke of tijdelijke terras. De analyse van de klachten geeft dus meer een indicatie van de situatie, dan dat hier harde conclusies uit getrokken kunnen worden.

PROCEDURE VAN KLACHTEN

Wanneer een klacht wordt ingediend wordt een inspecteur gekoppeld aan de klacht. De inspecteur controleert of de klacht tegenstrijdig is met de geldende wetgeving en schakelt handhaving in die controle zullen uitvoeren op locatie. Handhaving geeft aan bij de ondernemer wat de klacht betreft en controleert of er wetten worden overtreden. Bij wetsovertreding wordt actie ondernomen. Overlast betekent niet dat er standaard een wetsovertreding plaatsvindt. Een voorbeeld hiervan is overlast door stemgeluid. Stemgeluid wordt buiten beschouwing gelaten bij het bepalen van geluidsniveaus op een onverwarmd en onoverdekt terras dat onderdeel is van de inrichting, tenzij het als een binnenterrein wordt aangemerkt¹⁹. Wanneer een klacht binnenkomt over geluidsoverlast op basis van stemgeluid wordt er geen wet overtreden (m.u.v. binnenterrein). Handhavers gaan wel in gesprek met de horecazaak om hen te attenderen op de overlast.

Naast het behandelen van ontvangen klachten geeft VTH aan dat ze ook regelmatig zelf in de stad lopen en waar nodig ondernemers aanspreken als zij constateren dat het tijdelijk terras niet aan de voorwaarden voldoet.

KLACHTEN IN DE PERIODE APRIL TOT NOVEMBER 2021

De klachten zijn gefilterd op de periode waarin de tijdelijke terrassen waren toegestaan²⁰. Resultaat is alle klachten bij horecazaken met een tijdelijk terras in de periode van 28 april tot 1 november 2021. Daarbij zijn de klachten waarvan zeker is dat ze niet over een tijdelijk terras gingen eruit gehaald. Zo zijn de klachten over geluidsoverlast binnen de horecazaak, kanoverhuur, afval en drugs niet meegenomen²¹.

De klachten zijn gecategoriseerd op aard van de klacht. Er kan geen onderscheid gemaakt worden tussen klachten over het reguliere of het tijdelijke terras. Alleen de klachten waarin specifiek een klacht over tijdelijk terras is vermeld, kunnen

¹⁹ Activiteitenbesluit milieubeheer – Artikel 2.18

²⁰ 28 april tot 1 november 2021

²¹ In totaal zijn 11 meldingen waarvan het zeker is dat het geen betrekking heeft op een tijdelijk terras uit het overzicht gehaald

met zekerheid aan de tijdelijke terrassen verbonden worden. Er zijn 13 meldingen gedaan waarin specifiek is vermeld dat de klacht over een tijdelijk terras ging. Deze meldingen gingen over overschrijding van de tijdelijke terrasuitbreidingen (afmetingen).

In totaal zijn 128 klachten ingediend in de periode van 28 april tot 1 november 2021 (Tabel 2). Ter vergelijking, in 2019 waren er 90 klachten in dezelfde periode bij dezelfde horecazaken ingediend (d.w.z. de horecazaken met klachten én een tijdelijk terras in de periode van 28 april tot 1 november 2021). Een vierde van de klachten ging over geluidsoverlast. Er kan echter niet worden vastgesteld dat deze geluidsoverlast door het tijdelijk terras werd veroorzaakt of dat de overlast (ook) door het reguliere terras ontstaat. Aan de andere kant kunnen o.a. omwonenden wel geluidsoverlast ervaren van het tijdelijk terras, maar hier geen melding over doen omdat zij de horeca willen steunen of een klachtmelding zinloos vinden.

Van de 128 klachten werden 24 klachten (19%) ingediend over horecazaken met een geheel nieuw terras. De overige horecazaken hadden een tijdelijke uitbreiding van een al bestaand terras. Dit komt overeen met het aandeel nieuw gecreëerde tijdelijke terrassen (18% van de tijdelijke terrassen is nieuw). Het merendeel van de klachten gaat over horecazaken binnen de singels (58%).

AARD VAN KLACHT	AANTAL MELDINGEN TOTAAL	AANTAL MELDINGEN BIJ GEHEEL NIEUW TERRAS
Geluidsoverlast	35	2
Terras algemeen (geen specificatie van de aard)	29	10
Overtreding coronaregels	26	2
Tijdelijk terras – overschrijding afmetingen	13	0
Illegaal terras ²²	12	10
Openingstijden en open na sluitingstijd	9	0
Toegankelijkheid	2	0
Rookoverlast	2	0
Totaal	128	24

TABEL 2 AANTAL EN AARD VAN KLACHTEN VAN HORECAZAKEN MET EEN TIJDELIJK TERRAS IN UTRECHT
Bron: Gemeente Utrecht, 2022

²² Een illegaal terras is een tijdelijk terras dat is neergezet ondanks weigering van de vergunning

Uit het klachtenoverzicht komen een aantal globale locaties naar voren waar een relatief groot aandeel meldingen is gedaan:

- **Ganzenmarkt (19 meldingen).** Deze meldingen hadden betrekking op overtreding van de coronaregels (7), terras algemeen (4), openingstijden (4), geluidsoverlast (2) en toegankelijkheid (2).
- **Oudegracht zuid, tussen Hamburgerbrug en Ledig Erf + Lange Nieuwstraat (18 meldingen).** Deze meldingen hadden betrekking op illegaal terras (10), terras algemeen (7) en geluidsoverlast (1).
- **Domplein (10 meldingen).** Deze meldingen hadden betrekking op geluidsoverlast (8) en rookoverlast (2).
- **Voorstraat (9 meldingen).** Deze meldingen hadden betrekking op terras algemeen (6), overschrijding van de tijdelijke terrasuitbreiding (2) en overtreding van de coronaregels (1).
- **Korte Jansstraat (6 meldingen).** Deze meldingen hadden betrekking op geluidsoverlast (3), overschrijding van de tijdelijke terrasuitbreiding (2) en open na sluitingstijd (1).
- **Mariaplaats (4 meldingen).** Alle 4 de meldingen hadden betrekking op overschrijding van de tijdelijke terrasuitbreiding.
- **Catharijnekade en Korte Koestraat (4 meldingen).** Deze meldingen hadden betrekking op geluidsoverlast (2), overtreding van de coronaregels (1) en openingstijden (1).
- **Korte Nieuwstraat, ten hoogte van Oudegracht midden: tussen Stadhuisbrug en Hamburgerbrug (4 meldingen).** Deze meldingen hadden betrekking op geluidsoverlast (2) en overtreding van de coronaregels (2).

BEZWAARSCHRIFTEN

In totaal zijn 84 bezwaarschriften ingediend waarvan 62 unieke locaties betreffen. Deze bezwaarschriften zijn voornamelijk ingediend tegen vergunningen voor een tijdelijk terras in de binnenstad (87%). Van de 62 unieke locaties hebben 7 horecazaken een geheel nieuw terras gekregen (11%). De bezwaarschriften zijn dus niet gefocust op plekken waar een geheel nieuw terras is gecreëerd. Procentueel gezien is het aantal bezwaarschriften over nieuwe locaties juist laag. Van alle tijdelijke terrassen is 18% nieuw, terwijl 11% van de bezwaarschriften zijn ingediend bij horecazaken met een geheel nieuw terras.

Uit de bezwaarschriften komen de volgende globale locaties naar voren waar een relatief groot aandeel bezwaren zijn ingediend:

- Ledig Erf, Tolsteegbrug en -barrière en Twijnstraat (10 bezwaarschriften)
- Ganzenmarkt (6 bezwaarschriften)
- Janskerkhof (6 bezwaarschriften)
- Mariaplaats (6 bezwaarschriften)
- Voorstraat (5 bezwaarschriften)
- Oudegracht (4 bezwaarschriften), waarvan;
 - Oudegracht midden: tussen Stadhuisbrug en Hamburgerbrug (2 bezwaarschriften)
 - Oudegracht zuid: tussen Hamburgerbrug en Ledig Erf (2 bezwaarschriften)

OVERZICHT AANDACHTSPUNTLOCATIES >>

Er zijn een tiental globale aandachtspuntlocaties geïdentificeerd op basis van de klachtmeldingen en bezwaarschriften. Dit beeld komt overeen met de informatie die is verzameld uit de vorige evaluatie, de interviews en de participatiebijeenkomst. Op deze locaties is het niet alleen kommer en kwel, ook positieve ervaringen zijn op deze locaties naar voren gekomen. Een voorbeeld is dat een onbenutte plek of een plek met bijvoorbeeld veel geparkeerde auto's of fietsen aantrekkelijker is geworden. Op de aandachtspuntlocaties is zorgvuldigheid van belang.

Globale Aandachtspuntlocatie	Aantal klacht meldingen	Aantal bezwaarschriften
Ganzenmarkt	19	6
Oudegracht zuid + Lange Nieuwstraat	18	2
Voorstraat	9	5
Mariaplaats	4	6
Domplein	10	0
Ledig Erf, Tolsteegbrug en -barrière en Twijnstraat	0	10
Catharijnekade en Korte Koestraat	4	2
Oudegracht midden + Korte Nieuwstraat	4	2
Korte Jansstraat	6	0
Janskerkhof	0	6

TABEL 3 OVERZICHT AANDACHTSPUNTLOCATIES
Bron: Gemeente Utrecht, 2022

2.5 KRACHTENVELD

In de evaluatie van de tijdelijke terrassen is duidelijk geworden dat er meerdere partijen en belangen zijn. Het is belangrijk om dan een onderscheid te maken in de direct betrokkenen (ondernemers en omwonenden) en andere groepen voor wie een tijdelijk terras belangrijk kan zijn (zoals werknemers, bezoekers van horeca en bezoekers van de binnenstad).

Direct belanghebbenden zijn ondernemers en bewoners. Dit zijn ook de partijen waar we in de enquête, gespreksronde en participatiebijeenkomst de meeste informatie gehaald hebben.

- Ondernemers: met oog voor hun gasten hebben de ondernemers vooral economisch belang bij de tijdelijke terrassen. Het tijdelijk terras biedt tijdens de anderhalve meter maatregel wat extra ruimte om tijdens corona verloren (terras)omzet te compenseren. Niet alle ondernemers hebben ruimtelijk mogelijkheid tijdelijk terras te exploiteren.
- Bewoners: uitgaande van een leefbare woonomgeving ervaren bewoners de lusten en lasten van de tijdelijke horecaterrassen. Belangrijk onderscheid tussen de mensen die direct aan het tijdelijk terras wonen en de andere inwoners van de (binnen)stad. De kleine groep direct omwonenden draagt de grootste lasten.

Andere belangrijke groepen waarover we met name informatie uit de enquête hebben zijn:

- horecabezoekers en binnenstadbezoekers: uitgaande van een plezierig bezoek aan de horeca in de (binnen)stad hebben de bezoekers belang bij een zo groot en gevarieerd mogelijk, op hun wensen afgestemd tijdelijk terrassenaanbod;
- medewerkers, en;
- overige groepen.

Vanuit beleid, besluitvorming, uitvoering en handhaving:

- Ambtelijk zijn er veel diensten vanuit eigen verantwoordelijkheid betrokken in Beleid-Uitvoering-Handhaving. Op veel, maar niet alle punten is er sprake van een goede communicatie, onderling en naar de inwoners toe. Uitgangspunt voor het vergunnen (tijdelijke) terrassen is en blijft het integraal werken.
- Gemeenteraad: met oog voor de slechte financiële positie van de horecaondernemers is men bereid (geweest) die te compenseren, o.a. via tijdelijke terrassen. De looptijd en vergunning voor de tijdelijke terrassen is gebonden aan de anderhalve meter maatregel. Toen de anderhalve meter op 25 september 2021 werd losgelaten en de terrassen op 9 oktober opgeruimd zouden moeten worden heeft de gemeenteraad in een motie gevraagd om een constructie te bedenken om de tijdelijke terrassen toch in stand te houden en te verlengen tot 1 november. Die oplossing is gevonden in het burgemeestersbesluit van 24 september 2021 waarin de

mogelijkheid is gegeven voor het aanvragen van een formele gedoogbeschikking.

- B&W: met oog voor alle betrokken partijen komen tot afgewogen besluitvorming.

Een levendige en leefbare stad is een stad waar ondernemers, bewoners en bezoekers zich thuis voelen. Een stad waarin alle partijen samen en op een evenwichtige wijze de lusten en lasten dragen. Van groot belang daarbij is het vertrouwen dat ondernemers en bewoners hebben in elkaar en in de politiek, en dat afspraken samen gemaakt worden.

3 CONCLUSIES EN LESSEN VOOR DE TOEKOMST

Sinds corona begin 2020 uitbrak staat het ruimtelijk, economisch en maatschappelijk functioneren van de horeca onder druk. Om de horeca te helpen maakte de gemeente Utrecht onder andere een tijdelijke uitbreiding van terrassen mogelijk. Die tijdelijke uitbreiding is verleend onder voorwaarden en geldt in principe zolang de anderhalve meter van kracht is.

In 2021 hebben 181 horecazaken een vergunning voor tijdelijk terras gekregen; dat is 17% van het totaal aantal bestaande horecabedrijven in Utrecht. Een grote meerderheid van zowel ondernemers als bewoners als bezoekers en andere partijen vindt de tijdelijke uitbreiding van terrassen een goede maatregel. Omwonenden uit de binnenstad zijn het meest kritisch en ervaren ook de meeste overlast.

Uit de diepte-interviews en tijdens de participatie bijeenkomst blijkt dat zowel ondernemers als bewoners oog hebben voor elkaars situatie. Dit leidt niet altijd tot samen gedragen oplossingen. Waar de één voordelen ervaart, ervaart een ander de nadelen en omgekeerd. In de beoordeling en gevolgde procedures en de (daardoor) ervaren voordelen en nadelen van de tijdelijk vergunde terrassen wordt door de diverse betrokken partijen ook verschillend geoordeeld. De discussie over de tijdelijke terrassen richt zich in hoofdzaak op een tiental specifieke locaties in de binnenstad, waar ondernemers en direct omwonenden verschillend oordelen over de wijze waarop de vergunningverlening heeft plaatsgevonden, hoe de gemeente reageert op klachten en hoe er wordt gehandhaafd op wat is afgesproken.

Naast de evaluatie van de afgelopen periode wordt er door horecaondernemers, omwonenden, andere vertegenwoordigende partijen en ook ambtelijk en politiek vooral ook gekeken naar de toekomst. Sommigen zijn hoopvol en anderen bevreesd dat de tijdelijkheid van de nu tijdelijk vergunde terrassen weleens definitief zou kunnen worden als de belangrijkste voorwaarde voor de tijdelijke terrassen (de anderhalve meter maatregel) wordt afgeschaft.

3.1 VOOR- EN NADELEN VAN TIJDELIJKE UITBREIDING TERRASSEN

Terrassen zijn vanouds een discussiepunt. In de evaluatie van de tijdelijke terrassen horen we dezelfde geluiden. Ondernemers zien terras in veel gevallen als een economisch noodzakelijk onderdeel van de bedrijfsvoering. Bezoekers zijn blij met de mogelijkheid om buiten van de horeca te genieten en elkaar op terras te

ontmoeten. Omwonenden ervaren vooral geluid en drukte van bezoekers als negatief.

Uit de uitgevoerde enquête, de één-op-één gesprekken met betrokken partijen en tijdens de online participatiebijeenkomst zijn de volgende voordelen en nadelen gepasseerd.

PARAMETER	VOORDELEN	NADELEN
Economisch	Steun in de rug en meer omzet voor ondernemers	Niet voldoende en niet voor alle ondernemers
Ruimtelijk	Door nieuwe locaties meer spreiding en keuze Aantal plekken beter ingericht met terras dan zonder	Toenemend ruimtegebruik op specifieke locaties Verdringing andere functies
Maatschappelijk	Ontmoetingsfunctie buiten	Vermindering gratis ontmoetingsfunctie van de openbare ruimte
Gezondheid	Ontmoeting in de buitenlucht werd veiliger geacht dan binnen.	Sommige mensen ervaren verstoorde nachtrust en/of stress
Mobiliteit	Op bepaalde plekken kunnen de terrassen juist structuur aanbrengen in de routes, wat de doorstroming meezit.	Door verdringing op pleinen en stoepen minder plek voor voetgangers en fietsers. Extra aandacht nodig voor minder validen. Verschuiving van laden-lossen naar minder geschikte plekken
Landschap/ stedenbouw	Tijdelijke terrassen kunnen plek aantrekkelijker maken	Tijdelijk terras past niet altijd, de druk op de ruimte neemt toe
Crowd management	Mensen gaan zitten op de plekken die je hebt ingecalculeerd. Op bepaalde plekken kunnen de terrassen juist structuur aanbrengen in de routes, wat de doorstroming meezit	Op een aantal plekken zijn terrassen neergezet waar het niet helemaal past. Er moeten keuzes worden gemaakt wat wordt geprefereerd: de doorstroming of de inrichting van een functie (zoals (tijdelijke) terrassen)
Openbare orde en veiligheid	Meer ogen en oren op straat	Op enkele plekken waar de intensiteit erg is toegenomen zijn klachten toegenomen
Milieu		Geluids- en geuroverlast

Communicatie en klachtenafhandeling

Bij de klachten is het lastig om onderscheid te maken tussen klachten over het oorspronkelijke of tijdelijke terras. De voor deze evaluatie uitgevoerde analyse van de klachten geeft dus meer een indicatie van de situatie, dan dat hier harde

conclusies uit getrokken kunnen worden. Wel is gebleken dat er in 2021 meer klachten (+38) waren dan in dezelfde periode en bij dezelfde horecazaken in 2019 (voor corona en de tijdelijke terrassen). In 2021 waren er in totaal 128 klachten ingediend in de periode van 28 april tot 1 november 2021 bij horecazaken met een tijdelijk terras. In 2019 waren er 90 klachten in dezelfde periode bij dezelfde horecazaken (d.w.z. de horecazaken met klachten én een tijdelijk terras in de periode van 28 april tot 1 november 2021).

Volgens omwonenden en ook vertegenwoordigende partijen zouden niet alle horecabedrijven voldoen aan de aan de tijdelijke vergunning verbonden [voorwaarden](#), en handhaaft de gemeente onvoldoende.

Zo hebben direct omwonenden vooral problemen met het melden van klachten en de afhandeling daarvan (duurt lang). Er zou niet altijd 1,5 meter afstand worden gehouden. Ook worden door omwonenden vraagtekens gezet bij de voorgeschreven communicatie door de horecaondernemer “als omwonenden overlast van uw terras hebben (gehad), dan gaat u met hen in gesprek en maakt u daarover afspraken”. In enkele gevallen is tijdelijk terrasmeubilair moeilijk te verplaatsen om het terras vrij te maken als het niet gebruikt wordt. Daarbij is af en toe een melding binnen gekomen dat de horecazaak niet op tijd is gesloten.

Hieruit komen de volgende verbeterpunten m.b.t. de tijdelijke terrassen:

- In het vergunningentrajec beter waarborgen dat de ondernemer het draagvlak van direct omwonenden moet aantonen. In de voorwaarden is reeds opgenomen dat het draagvlak van direct omwonenden moet worden aangetoond: “Wanneer uw horecabedrijf direct grenst aan woningen, een bewijs waarin u laat zien wat het draagvlak is van de direct omwonenden.” Echter, is in de evaluatie naar voren gekomen dat in de praktijk op sommige plekken onvoldoende door horecaondernemers naar direct omwonenden is gecommuniceerd. Soms zijn niet alle direct omwonenden betrokken bij de vergunningaanvraag. In de toekomst is het van belang om deze voorwaarde beter te waarborgen.
- Voor toezicht en handhaving is de registratie van klachten efficiënt ingericht. Echter zou het voor de beoordeling van de tijdelijke maatregel (of andere tijdelijke situaties) voor toekomstige besluitvorming waardevol zijn als bij de klachtenregistratie extra aandacht wordt ingebracht of de klacht betrekking heeft op het tijdelijke terras. Uit de klachten kan dan beter gesignaleerd worden waar zich problemen met tijdelijk terras voordoen. Het blijft echter lastig vast te stellen of eventuele overlast door een tijdelijk of regulier terras wordt veroorzaakt. Er zal bekeken moeten worden of de registratie van tijdelijk terras haalbaar is en of het resultaat van de uitbreiding van de registratie het extra werk waard is.
- Procedure omtrent klachten in een tijdelijke situatie versnellen. Beter communiceren over de afhandeling van klachten en bezwaarschriften.

3.2 MOGELIJKHEDEN VOOR DE TOEKOMST

Met het opheffen van de belangrijkste coronamaatregelen waaronder de 1,5 meter voor de horeca op 18 februari 2022, is het belangrijk ook de maatregelen gericht op het verminderen van de negatieve effecten van die beperkingen opnieuw te bezien. Voor de tijdelijke terrassen heeft dit belangrijke consequenties.

Huidige stand van zaken

Op dit moment (begin februari 2022) zijn er volgens deze regeling voor de periode tot 31 oktober 2022 ongeveer 55 tijdelijke terrasaanvragen. De verwachting is dat dit aantal door het opheffen van de 1,5 meter maatregel niet veel zal oplopen aangezien een vergund tijdelijke terras niet in gebruik mag worden genomen wanneer de 1,5 maatregel niet van kracht is. Indien er aanvragen voor het tijdelijk terras binnen komen worden ook de meldingen en bezwaren die eerder over de tijdelijke terrassen zijn gedaan betrokken bij de beoordeling van de aanvragen. Uit de evaluatie is gebleken dat in de praktijk sommige bewoners het gevoel hebben dat er geen actie wordt ondernomen aan de hand van hun meldingen en bezwaren. Het is belangrijk dat klachten en bezwaren serieus in overweging worden genomen en dat over beslissingen wordt gecommuniceerd. Hetzelfde geldt voor het informeren van de direct omwonenden en het vinden van aantoonbaar draagvlak voor het door de ondernemer gewenste tijdelijke terras.

Tijdelijke terrassen niet definitief vergunnen

Het feit dat de grote meerderheid van zowel ondernemers, bewoners, bezoekers en andere partijen in de evaluatie de tijdelijke uitbreiding van terrassen een goede maatregel vindt, betekent niet dat het definitief maken van de (tijdelijke) terrassen mogelijk en wenselijk is. De beoordeling van de aanvragen voor de tijdelijke terrassen is gebaseerd op tijdelijkheid. De nadruk lag op het economisch belang en het veilig samenkomen (ruimte voor de ondernemer en bezoeker). Uit de interviews binnen de gemeente is naar voren gekomen dat de beoordeling in normale omstandigheden anders zou lopen. De beoordeling is dan meer gericht op de beleidsambities en beoordeling welke mogelijkheden er nog meer zijn op basis van een integrale toets, o.a. aan ambities en principes uit de omgevingsvisie.

Met het **vervallen van de anderhalve meter maatregel per 18 februari 2022 in de horeca** vervalt de belangrijkste reden voor het vergunnen van tijdelijke terrassen en mag de vergunning voor het tijdelijk terras niet meer gebruikt worden. De vergunning voor het tijdelijke terras blijft van kracht tot en met 30 oktober 2022, maar er kan geen gebruik van gemaakt worden als de 1,5 meter maatregel niet van kracht is. Ondernemers kunnen nog steeds een tijdelijk terras aanvragen. Of zij hier weer gebruik van zullen maken hangt af van hoe corona zich ontwikkelt en of er opnieuw een 1,5 meter maatregel wordt afgekondigd.

Elke aanvraag voor een regulier terras wordt volgens de normale procedures beoordeeld. In de afweging wordt dan weer gekeken naar de andere in de openbare ruimte aanwezige en/of gewenste functies, belangen, onderlinge wisselwerking en effecten. De beoordeling van reguliere terrassen vraagt om een

brede(re) beleidsmatige onderbouwing en integrale afweging ten opzichte van de tijdelijke terrassen. Naast de beleidsmatige onderbouwing en integrale afweging is ook participatie met de omgeving van belang. Daarnaast kan eventueel aan het vigerend terrassenbeleid (Beleidsregel terrassen gemeente Utrecht, versie 22-11-21) een toekomstvisie terrassen worden toegevoegd, waaruit duidelijk blijft welke afwegingen leidend zijn voor uitbreiding van terrassen.

Vigerend beleid is leidend

Vooruitkijkend is het belangrijk rekening te houden met het, voor het uitbreken van corona, geformuleerde en vigerende beleid, zoals neergelegd in het terrassenbeleid/reglement en in de omgevingsvisie. In het Ontwikkelingskader Horeca Utrecht 2018 wordt voor het beleid t.a.v. de (voor de horeca belangrijke) terrassen verwezen naar het terrassenreglement²³. In het Ontwikkelingskader Horeca is als criterium voor het wel of niet mogelijk maken van terras bij een horecavestiging opgenomen: "Indien de woonomgeving en de openbare ruimte het toelaat, is in de regel bij een horecavestiging een terras mogelijk. Het bestemmingsplan en het terrassenreglement zijn daarvoor het toetsingskader. Daarbij geldt dat:

- In typische winkelstraten in het stadscentrum wordt de toegankelijkheid en het karakter van deze straten beschermd. Het toestaan van terrassen op de openbare weg zal hier niet, dan wel terughoudend, worden toegestaan.
- Door het toegenomen aantal bezoekers aan de Utrechtse binnenstad (inmiddels 29 miljoen per jaar) zal op termijn niet kunnen worden ontkomen aan maatregelen die de doorstroming van deze bezoekers kunnen waarborgen. Dit kan consequenties hebben voor alle uitstallingen, terrassen en standplaatsen in de voetgangersgebieden en / of gebieden waar de positie van en ruimte voor de voetganger en het ruimtelijk economisch functioneren aanzienlijk onder druk staat."

Beleidsmatige onderbouwing vereist

Een eventuele wens tot uitbreiding van de terrassen in de (binnen)stad dient gebaseerd te zijn op een beleidsmatige onderbouwing passend binnen de visie en in onder meer de omgevingsvisie, het horecakader en het terrassenreglement geformuleerde beleid voor de komende jaren.

Zorgvuldige communicatie en belangenafweging

In de evaluatie is geconstateerd dat de verlening van de tijdelijke terras vergunning niet in alle gevallen goed is gecommuniceerd. Direct omwonenden voelen zich in het algemeen overvallen door de tijdelijk vergunde terrassen en hun klachten zouden onvoldoende gehoord zijn. Naast de beleidsmatige onderbouwing is een zorgvuldige communicatie en belangenafweging van belang. Dat wil zeggen dat ambtelijk en bestuurlijk:

- De tijd wordt genomen om met ondernemers, bewoners en partijen een afgewogen toekomstvisie terrassen te maken

²³ Met het vaststellen van de Beleidsregel terrassen gemeente Utrecht, versie 22-11-21, is het Terrassenreglement gemeente Utrecht 2018 ingetrokken.

- Een beheerscommissie op aandachtspuntlocaties: bewoners en ondernemers actief betrekken in het samen ontwikkelen en beheren van 'hun' omgeving/buurt

Aandachtspunten zijn:

- Zorgvuldig gebruik openbare ruimte, wisselwerking van functies bepaalt wat er (on)mogelijk is
- Goed buurmanschap, oog hebben voor elkaars problemen
- Klachtafhandeling, goede registratie, klachten snel en duidelijk oplossen

Bottlenecks én (meer) kansrijke gebieden

In ieder gebied (binnenstad, tussenwijk, buitenwijk) is de dynamiek, behoefte en ruimte voor ondernemerschap anders. Door onderscheid te maken naar verschillende type gebieden kun je door de oogbaren opmaken waar zich kansen en problemen voordoen met betrekking tot de (tijdelijke) terrassen en een eventuele wens voor uitbreiding van terrassen in de toekomst. Vanuit deze evaluatie valt globaal een onderscheid te maken naar:

- **Binnen het centrum: "terughoudendheid gepast".** Uit de evaluatie is gebleken dat in de Utrechtse binnenstad er veel goed is gegaan met de tijdelijke terrassen, maar ook de meeste knelpunten zich hier manifesteren. Dit is niet vreemd. Binnen het centrum is de publieke ruimte schaars, de druk op de ruimte groot en de balans tussen de vele centrumfuncties het meest precair. Gegeven het al grote terrasaanbod en de wisselwerking met andere centrumfuncties is er na het aflopen van de crisismaatregel tijdelijke terrassen daarom beperkt ruimte om extra (permanente) terrassen te maken. In het centrum is dan ook terughoudendheid gepast.
- **Buiten het centrum: "zorgvuldigheid gepast".** Gebieden buiten het centrum zijn kansrijker voor terrasuitbreiding. Er is minder druk op de (publieke) ruimte en de balans tussen levendigheid en leefbaarheid (nog) niet uit evenwicht. Een eventuele uitbreiding buiten het centrum zorgt voor betere spreiding van bezoek over de stad en biedt daarmee ook verlichting aan de (druk op de) binnenstad. Hier zou minder terughoudend naar terrassen gekeken kunnen worden dan binnen het centrum, al blijft een integrale afweging en draagvlak vanuit de (directe) omgeving noodzakelijk. Buiten het centrum is dan ook zorgvuldigheid gepast.

In onderstaand samenvattend schema staan de (ruimtelijke) leerpunten die tijdens de evaluatie naar voren zijn gekomen. De leerpunten gaan niet over het plots omzetten van tijdelijke terrassen naar permanent. Het doel is om inzichtelijk te hebben wat mogelijke effecten kunnen zijn voor de toekomstige, zorgvuldige, integrale afwegingen die in de stad gemaakt gaan worden. De leidraad blijft de omgevingsvisie en het blijft voor elk punt van belang dat de invulling van de ruimte integraal wordt afgestemd. Daarbij is het belangrijk te expliciteren dat de leerpunten **niet** tegen elkaar zijn **afgewogen**.

LEIDRAAD: OMGEVINGSVISIE	
LEERPUNTEN	
Nieuwe terrassen buiten de binnenstad - Over het algemeen goed ervaren. Zorgt tevens voor meer spreiding van bezoek in de stad, levendigheid buiten het centrum, en placemaking. Parkeerplaatsen - Op enkele plekken zijn parkeerplaatsen tijdelijk opgeheven voor tijdelijke terrassen. Dit was over het algemeen goed bevallen. Eilandterrassen - Er zijn geen ongelukken gebeurd door eilandterrassen. Wel waren er minder verkeersbewegingen in coronatijd. Onbenutte plekken - Op een onbenutte plek met voldoende ruimte verbeterde het tijdelijk terras de aantrekkelijkheid. Dit kan overigens ook met andere ruimteclaims. Meer flexibiliteit tijdelijke terrassen - Met tijdelijke terrassen kan flexibeler ingespeeld worden op eventuele ontwikkelingen of wensen en placemaking in vergelijking tot de permanente terrasvergunningen in Utrecht met onbeperkte geldigheidsduur.	Stedelijke ambities - Het is belangrijk een integrale afweging te maken met alle disciplines. De ruimte kan niet onbeperkt worden uitgegeven. Inspraak en participatie direct omwonenden - Als een (verruimd) terras voor/dichter bij de burens uitkomt kan overlast en/of hinder ontstaan. Inspraak en participatie is van belang om problemen te voorkomen. Mate van bewoning - In buurten met een dominante woonfunctie is het over het algemeen rustiger. Een terras kan hier de rust verstoren en voor (geluids)overlast zorgen. Nieuwe terrassen binnen de binnenstad - Op plekken in de binnenstad waar door de plaatsing van geheel nieuwe terrassen de drukte van bezoekers sterk was toegenomen zijn meer meldingen, klachten en bezwaren binnengekomen. Looproutes - Eén van de belangrijkste ambities van een aantrekkelijke binnenstad is ruimte voor de voetganger. Doorstroming en toegankelijkheid van looproutes zijn van belang voor de aantrekkelijkheid en leefbaarheid. Plaatsing van terrasmeubilair - Gedurende de twee jaar van de tijdelijke maatregel werden de tijdelijke terrassen steeds meer onttrokken aan openbare ruimte en daarmee minder aantrekkelijk (zoals het plaatsen van windschermen en parasols). De plaatsing van objecten vergroot de ruimtelijke impact.

BIJLAGE 1 RESULTATEN ENQUETE

De enquête over de tijdelijke terrassen is op dezelfde manier opgezet als bij de eerste evaluatie eind 2020, zodat het mogelijk is de uitkomsten te vergelijken. Naast de toevoeging van enkele vragen of antwoord mogelijkheden komen de enquêtes van de twee evaluaties overeen.

De enquête heeft open gestaan van 13 tot en met 23 januari 2022 op het Denk-Mee Utrecht platform. Iedereen die aan de enquête wilde deelnemen kon de vragenlijst invullen. Bekendheid over deze enquête is verspreid via een sociale mediacampagne van de gemeente Utrecht, een bericht van DUIC en via verschillende organisaties (Binnenstad030, Koninklijke Horeca Nederland en Centrummanagement Utrecht). Dit heeft geleid tot 6.499 respondenten waarvan 5.383 vragenlijsten compleet zijn ingevuld. De mogelijkheid bestond de vragenlijst meerdere keren in te vullen. Om privacy redenen was het niet mogelijk om te garanderen dat de enquête per persoon eenmaal kon worden ingevuld.

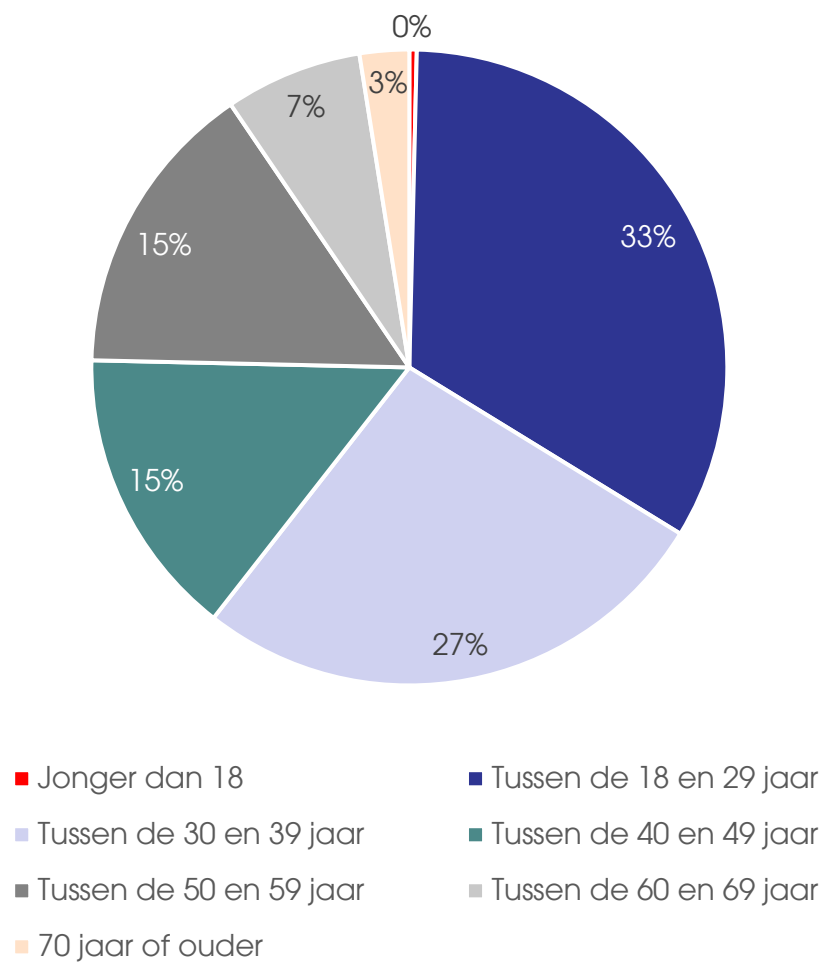
Binnen deze enquête kan onderscheid worden gemaakt tussen verschillende groepen respondenten namelijk;

- horecabezoekers
- binnenstadbezoekers
- omwonenden in de binnenstad
- omwonenden in de overige wijken
- horecamedewerkers
- horecaondernemers
- anders
- niet mee te maken gehad

Bij deze enquête was het niet mogelijk meerdere van bovenstaande antwoorden te selecteren, zodat er een duidelijke onderverdeling in groepen gemaakt kon worden. Deze enquête geeft geen representatieve afspiegeling van deze groepen. Door de grote respons wordt wel een bruikbare indruk gegeven.

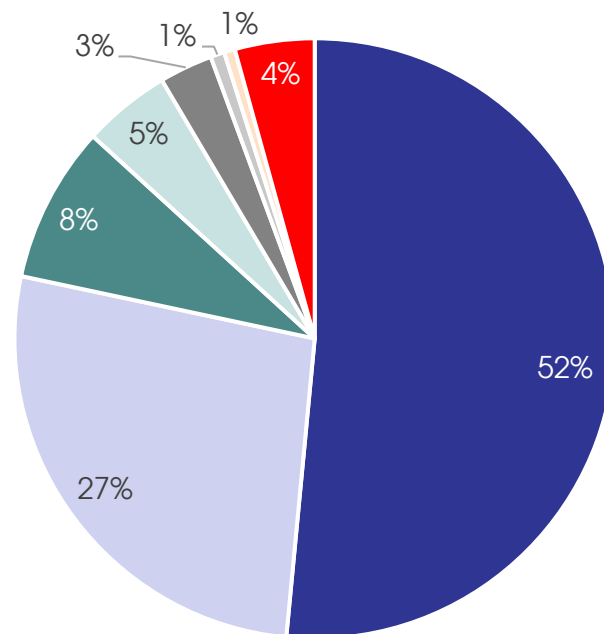
De enquête is ingevuld in de context van de toen geldende coronamaatregelen (waaronder de 1,5 meter). De uitkomsten gaan niet over de eventuele wens voor een meer permanente uitbreiding. Ook was de enquête enkel gefocust op de tijdelijke terrassen en niet andere mogelijke ruimtelijke invullingen. Op andere functies kan evenzeer positief of negatief worden gereageerd.

1. Hoe oud ben je?

CATEGORIE	AANTAL
Jonger dan 18	22
Tussen de 18 en 29 jaar	1.951
Tussen de 30 en 39 jaar	1.566
Tussen de 40 en 49 jaar	865
Tussen de 50 en 59 jaar	885
Tussen de 60 en 69 jaar	408
70 jaar of ouder	147
Totaal	5.844

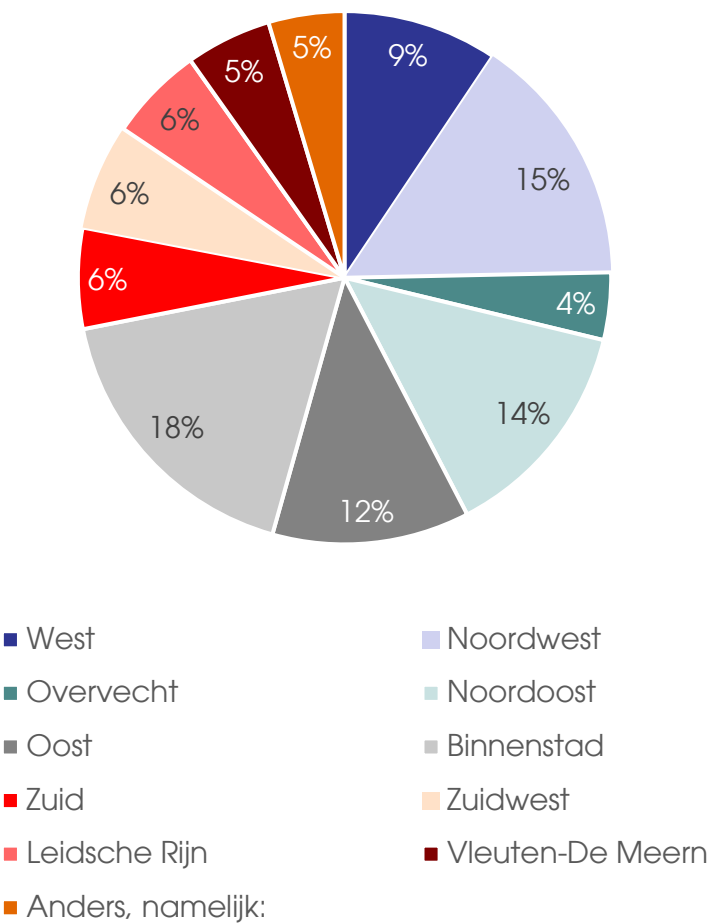
2. Heb je te maken gehad met de tijdelijke terrasuitbreiding in Utrecht? Kies het antwoord dat het best bij je past. Meerdere antwoorden zijn niet mogelijk.

- Als horecabezoeker
- Als binnenstadbezoeker
- Als omwonende binnenstad
- Als omwonende overige wijken
- Als horecamedewerker
- Als horecaondernemer
- Anders, namelijk ...
- Niet mee te maken gehad

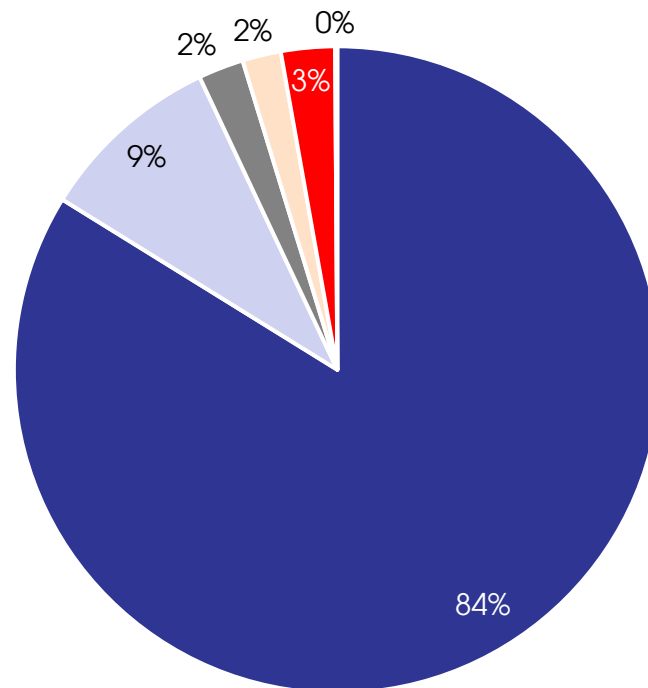
CATEGORIE	AANTAL	
Als horecabezoeker	3.804	
Als binnenstadbezoeker	1.606	
Als omwonende binnenstad	505	Omwonenden: 788
Als omwonende overige wijken	283	
Als horecamedewerker	172	Horeca: 217
Als horecaondernemer	45	
Anders, namelijk ...	35	
Niet mee te maken gehad	257	
Totaal	5.987	

3. Waar woon je?

CATEGORIE	AANTAL
West	561
Noordwest	913
Overvecht	244
Noordoost	814
Oost	715
Binnenstad	1.048
Zuid	365
Zuidwest	383
Leidsche Rijn	344
Vleuten-De Meern	311
Anders, namelijk:	275
Totaal	5.973

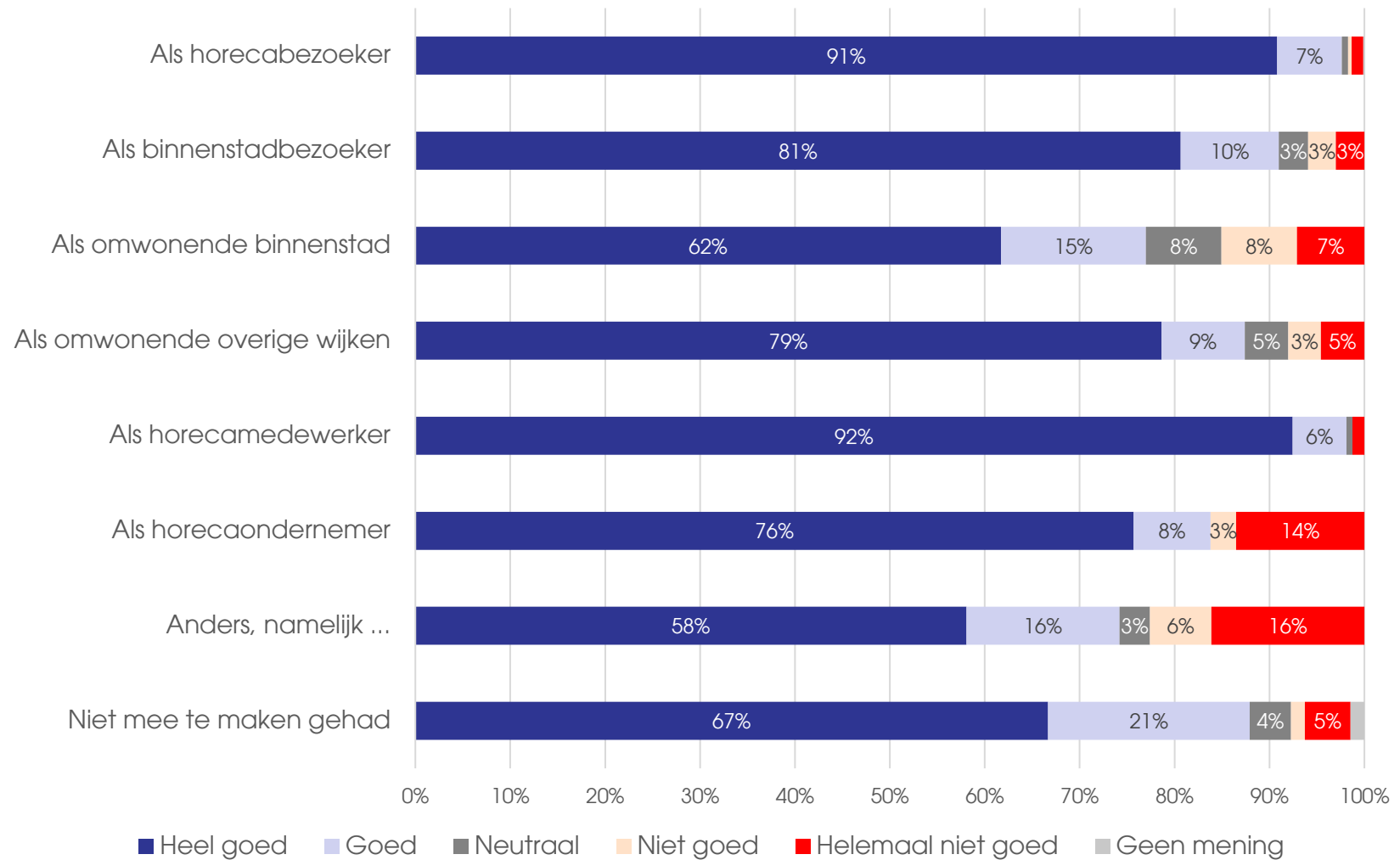
4.1 Wat vind je ervan dat horecaondernemers in Utrecht tijdelijk extra terrasruimte hebben gekregen?

■ Heel goed ■ Goed
■ Neutraal ■ Niet goed
■ Helemaal niet goed ■ Geen mening

CATEGORIE	AANTAL
Heel goed	4.694
Goed	514
Neutraal	127
Niet goed	108
Helemaal niet goed	151
Geen mening	6
Totaal	5.600

4.2 Wat vind je ervan dat horecaondernemers in Utrecht tijdelijk extra terrasruimte hebben gekregen?

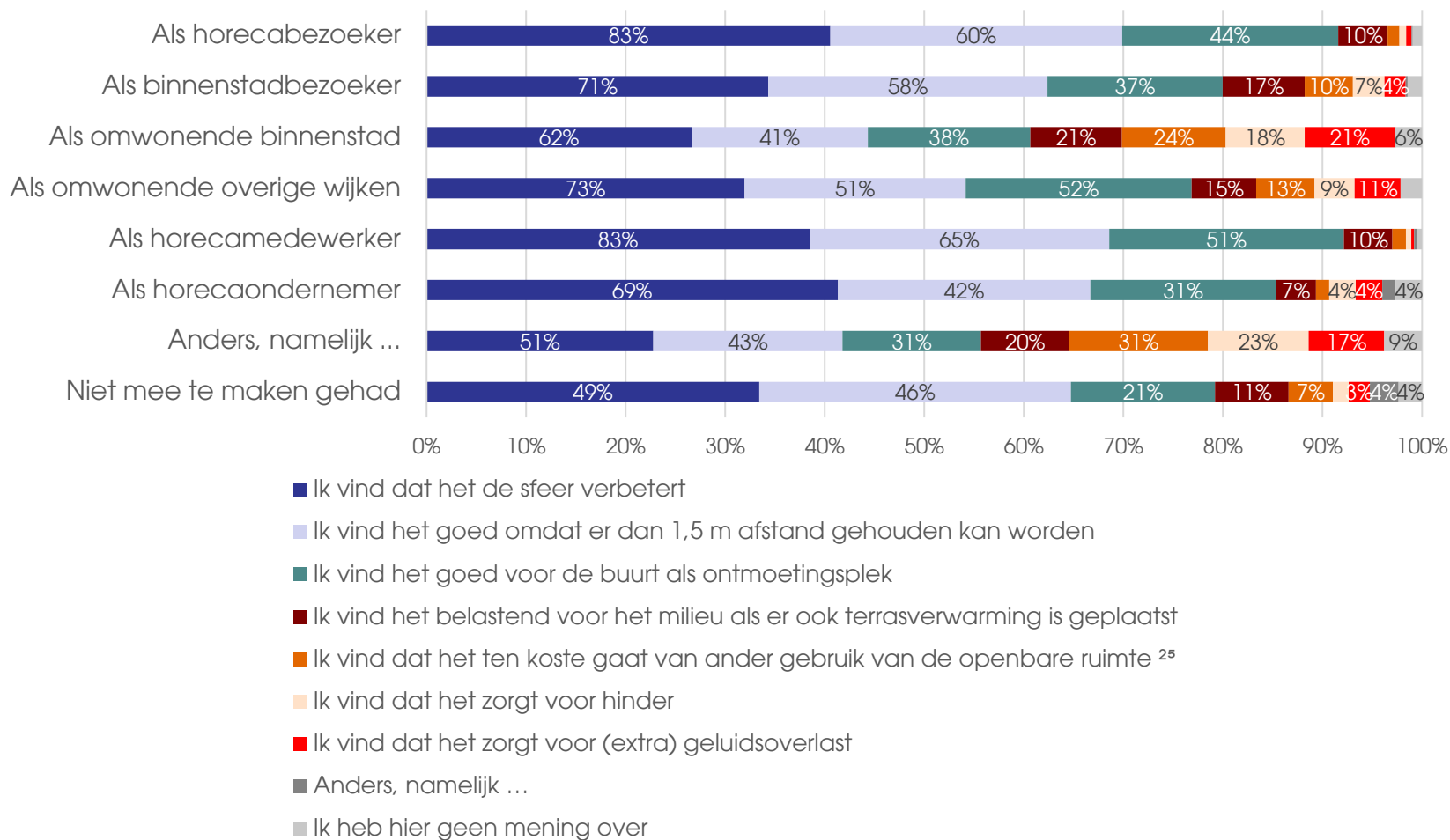
5.1 Wat vind je het effect van de aanwezigheid van extra terrasruimte in de stad? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

CATEGORIE	AANTAL
Sfeer	4.567
1,5 meter	3.425
Buurt als ontmoetingsplek	2.469
Belastend voor milieu	802
Ten koste van openbare ruimte	433
Hinder	288
Geluidsoverlast	259
Anders	172
Geen mening	29
Van Totaal	5.987

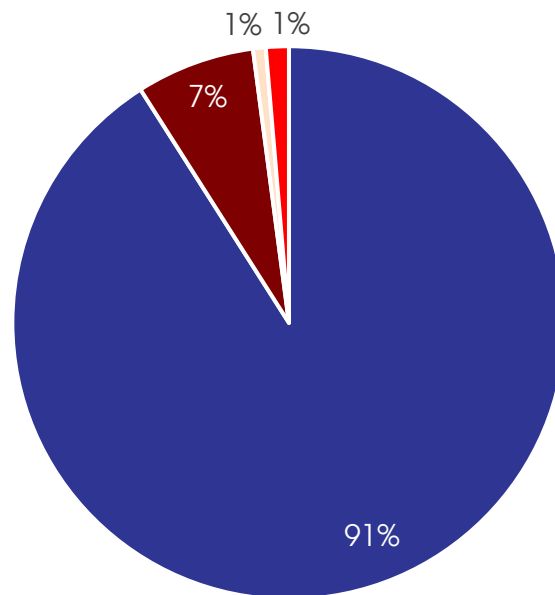
²⁴ Bijvoorbeeld ten koste van fiets- en/of autoparkeren, ruimte voor voetgangers of uitstallingen van winkels

5.2 Wat vind je het effect van de aanwezigheid van extra terrasruimte in de stad? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

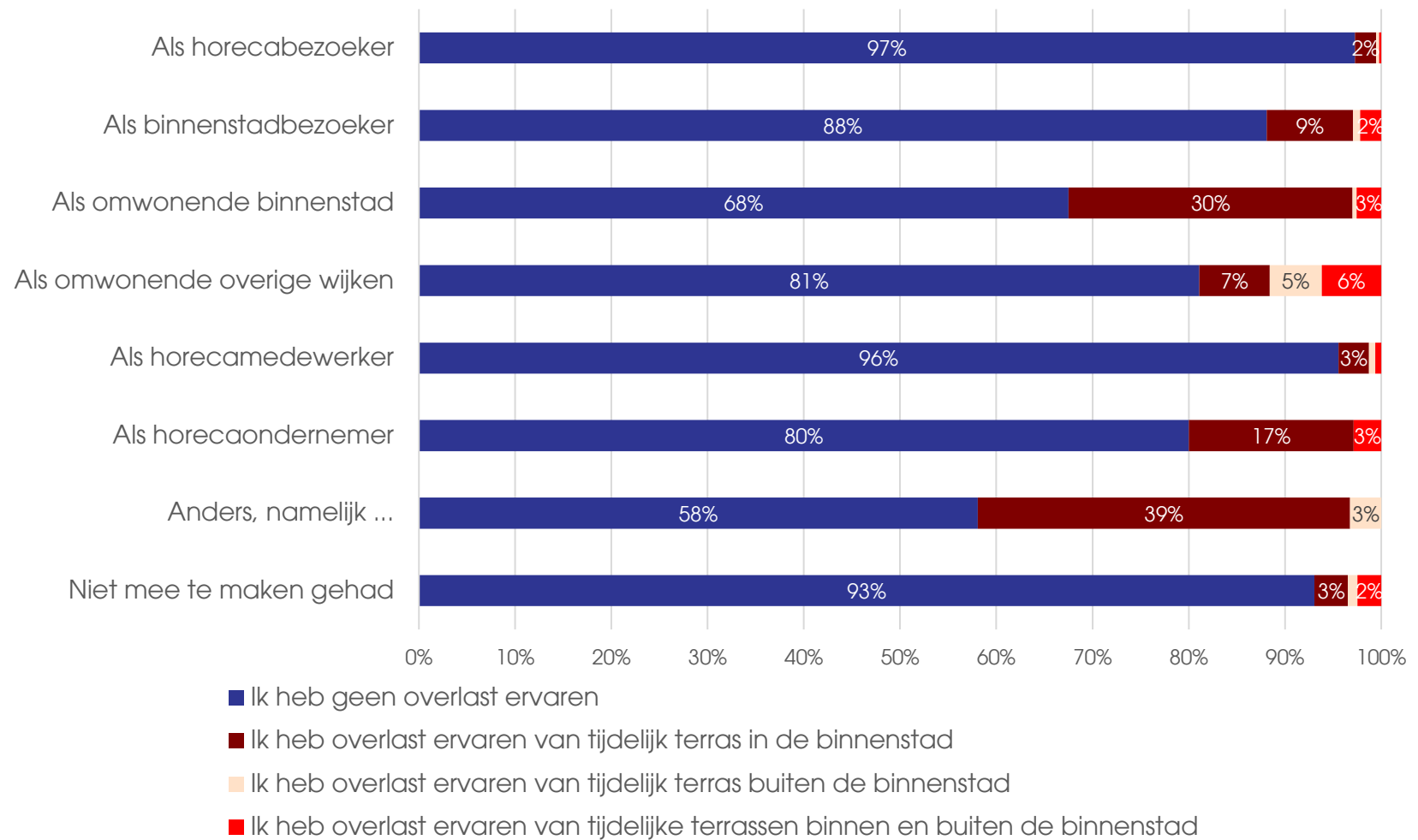
²⁵ Bijvoorbeeld ten koste van fiets- en/of autoparkeren, ruimte voor voetgangers of uitstallingen van winkels

6.1 In hoeverre heb je overlast ervaren van de tijdelijke uitgebreide terrassen in Utrecht?

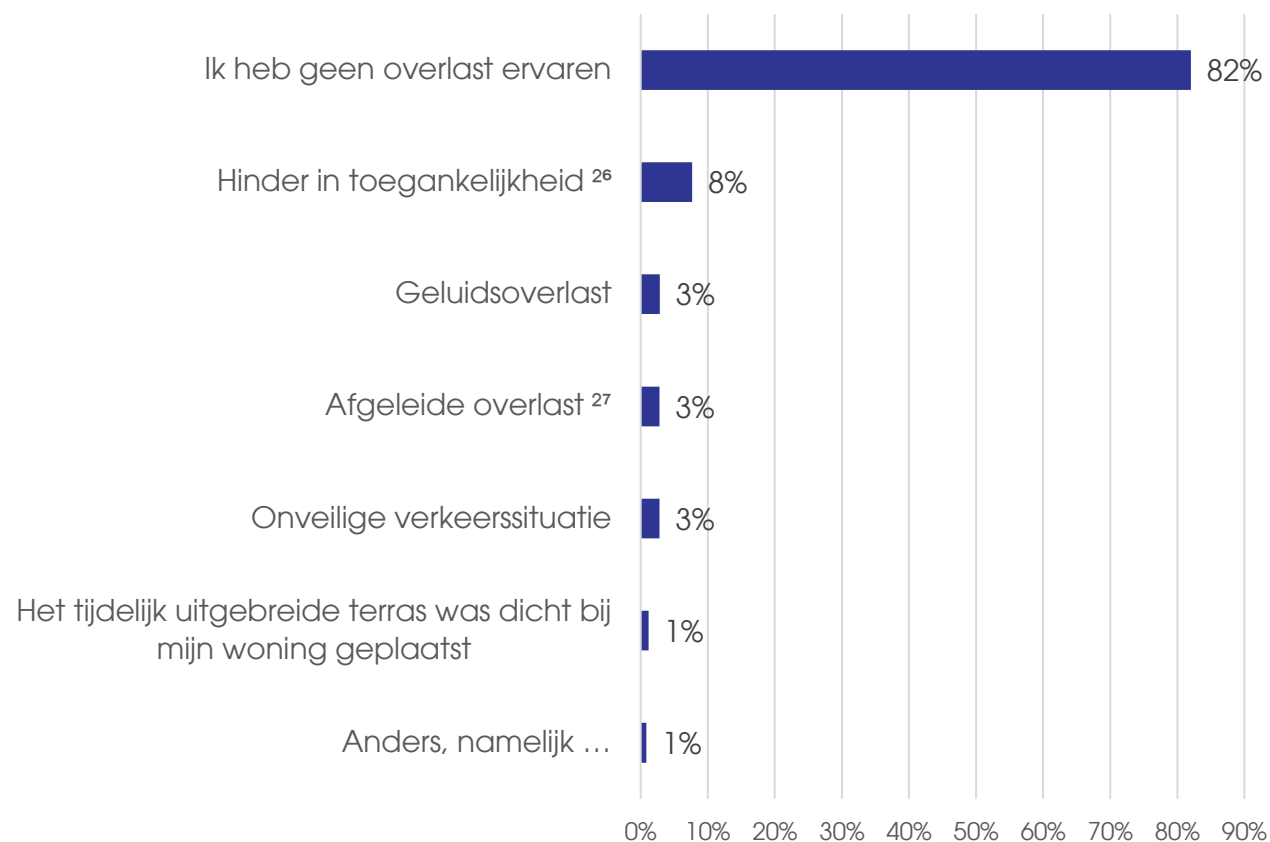

- Ik heb geen overlast ervaren
- Ik heb overlast ervaren van tijdelijk terras in de binnenstad
- Ik heb overlast ervaren van tijdelijk terras buiten de binnenstad
- Ik heb overlast ervaren van tijdelijke terrassen binnen en buiten de binnenstad

6.2 In hoeverre heb je overlast ervaren van de tijdelijke uitgebreide terrassen in Utrecht?

7.1 Om welke reden heb je overlast ervaren van de tijdelijke uitgebreide terrassen in Utrecht? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

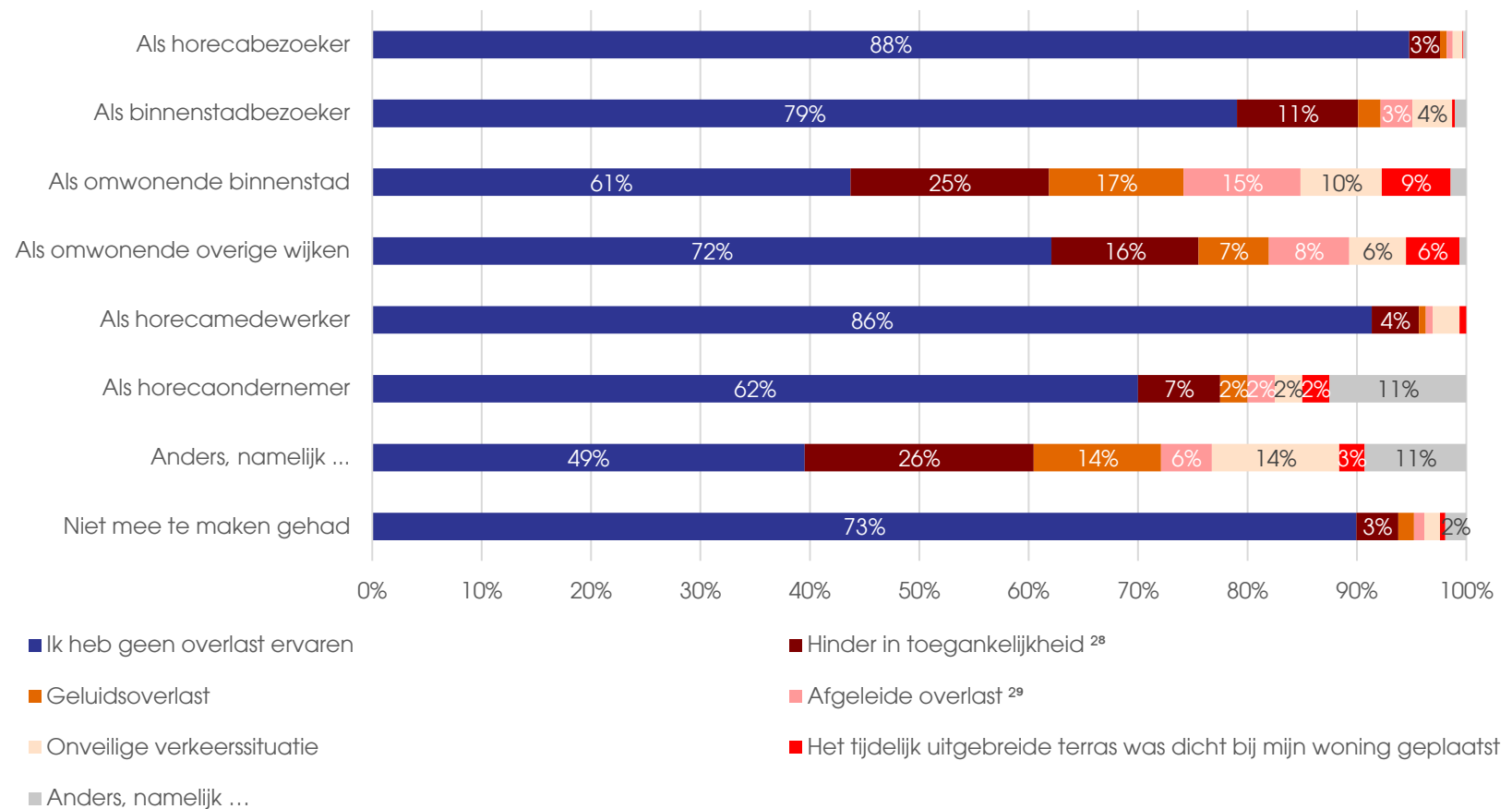

CATEGORIE	AANTAL
Geen overlast	4.912
Hinder in toegankelijkheid	460
Geluidsoverlast	170
Afgeleide overlast	168
Onveilige verkeerssituatie	167
Te dicht bij woning geplaatst	70
Anders	51
Van Totaal	5.987

²⁶ zoals o.a. breedte van de stoep, bereikbaarheid van openbare bankjes en bereikbaarheid stoepdrempels

²⁷ Afgeleide overlast is overlast dat niet direct van het tijdelijke terras komt maar wel door het tijdelijke terras is ontstaan

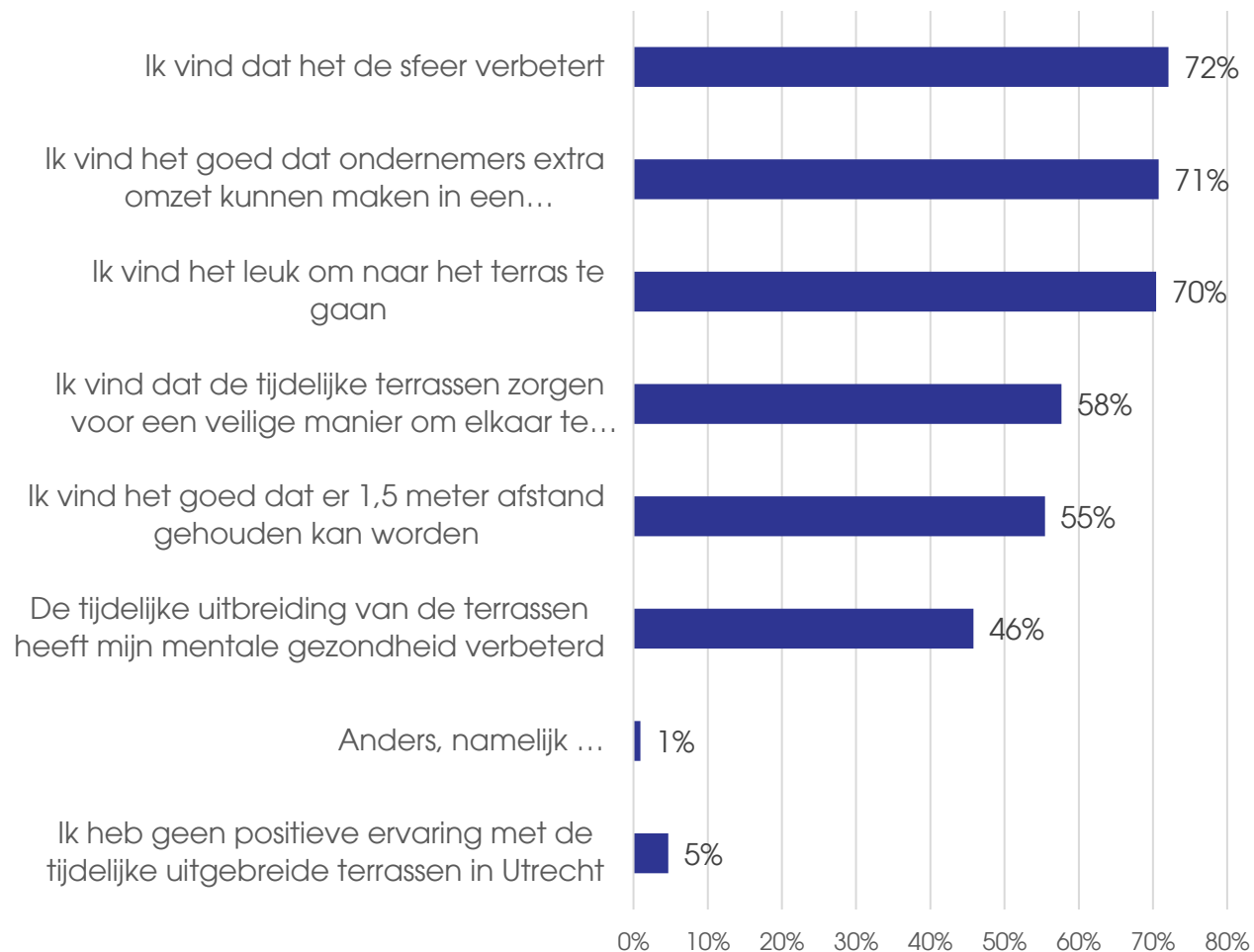
7.2 Om welke reden heb je overlast ervaren van de tijdelijke uitgebreide terrassen in Utrecht? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

²⁸ zoals o.a. breedte van de stoep, bereikbaarheid van openbare bankjes en bereikbaarheid stoepdrempels

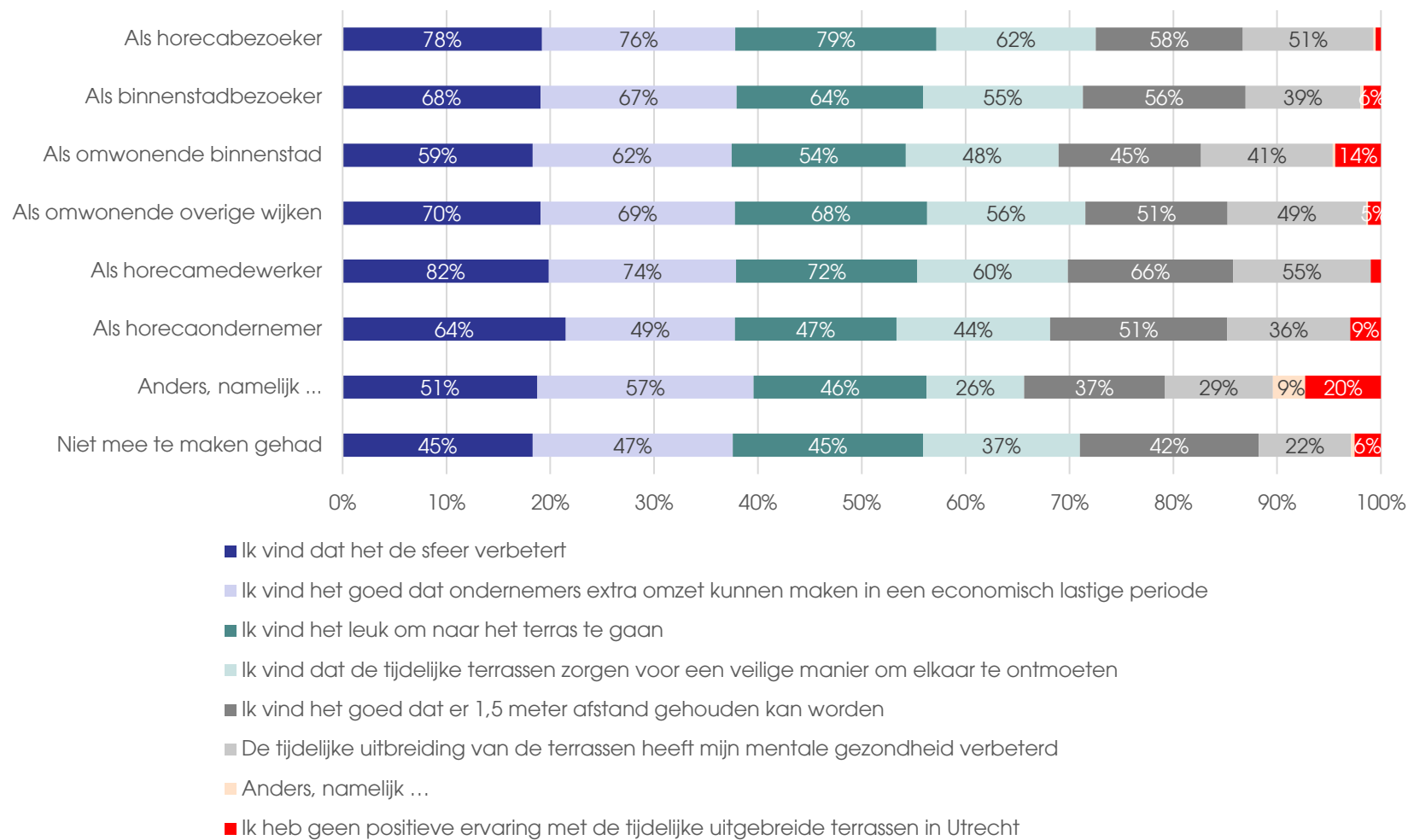
²⁹ Afgeleide overlast is overlast dat niet direct van het tijdelijke terras komt maar wel door het tijdelijke terras is ontstaan

8.1 Om welke reden heb je een positieve ervaring met de tijdelijke uitgebreide terrassen in Utrecht?
Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

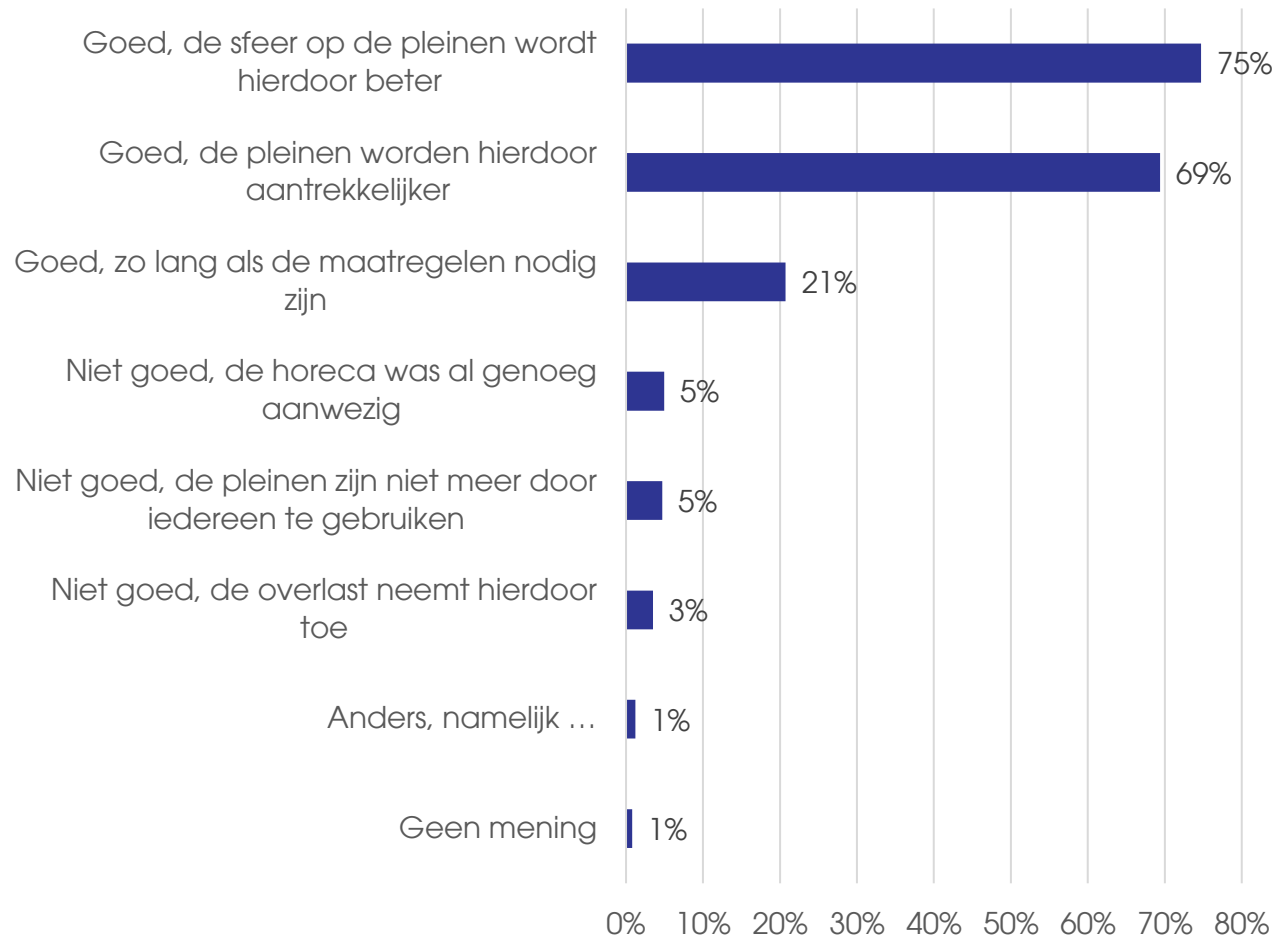

CATEGORIE	AANTAL
Sfeer	4.316
Extra omzet voor ondernemers	4.236
Leuk	4.217
Veilig samenkomen	3.453
1,5 meter	3.319
Mentale gezondheid	2.743
Anders	55
Geen positieve ervaring	280
Van Totaal	5.987

8.2 Om welke reden heb je een positieve ervaring met de tijdelijke uitgebreide terrassen in Utrecht? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

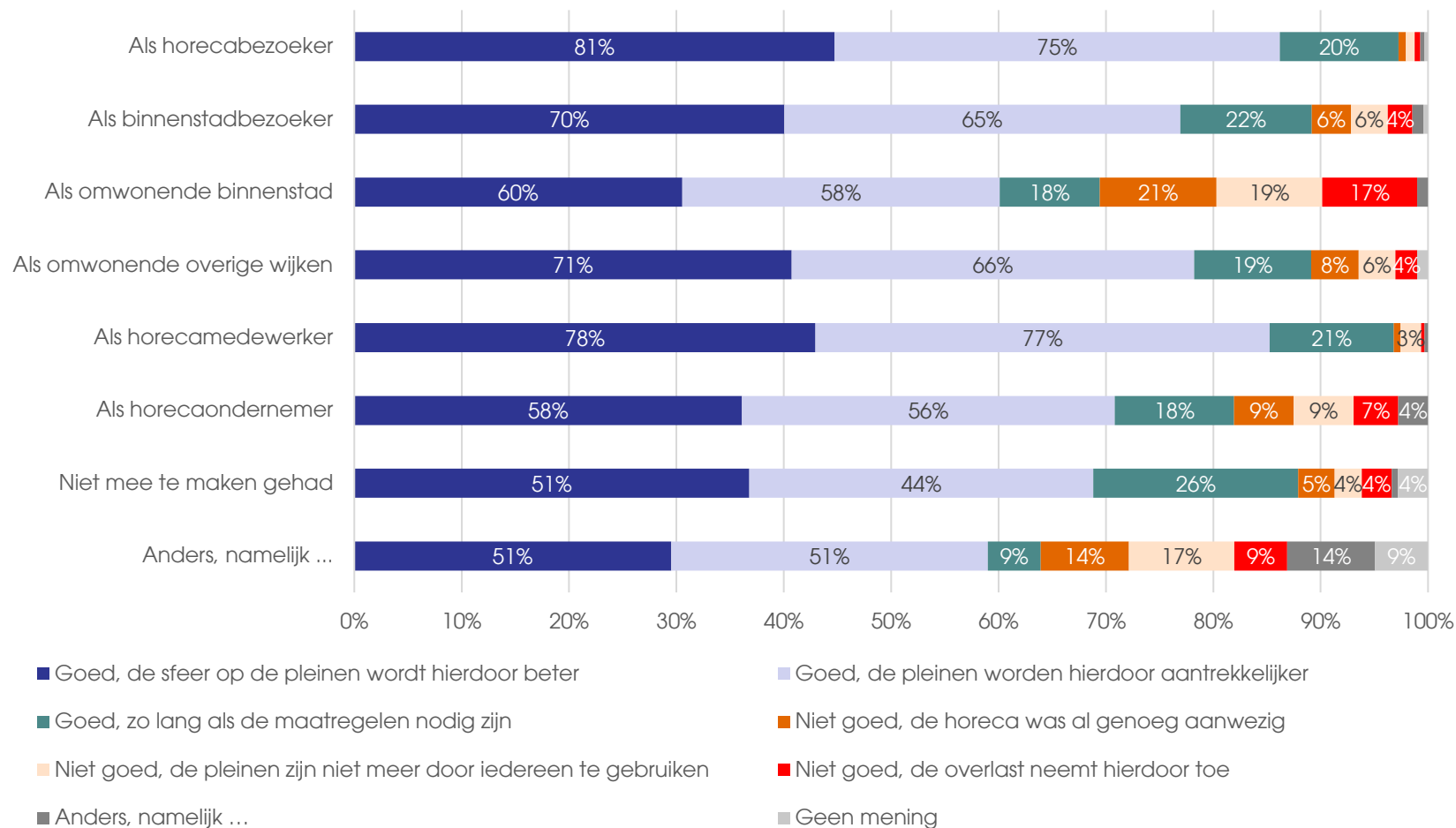

- 9.1 Naast de uitbreiding van bestaande terrassen zijn er in de binnenstad ook op veel pleinen tijdelijk terrassen toegestaan. Denk aan het Stadhuisplein, Janskerkhof en het plein bij de Mariaplaats. Wat vind je hiervan? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

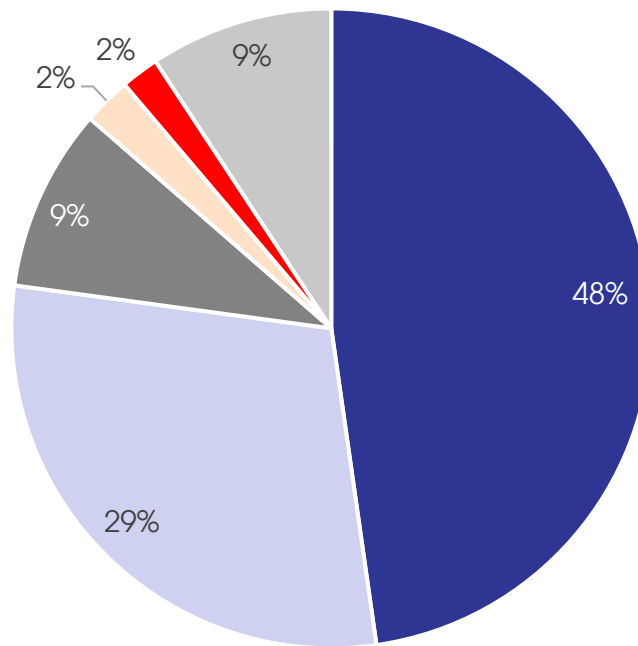

CATEGORIE	AANTAL
Goed, sfeer	4.474
Goed, aantrekkelijk	4.155
Goed, tijdens de maatregelen	1.241
Niet goed, horeca al genoeg aanwezig	297
Niet goed, niet door iedereen te gebruiken	282
Niet goed, overlast neemt toe	209
Anders	72
Geen mening	48
Van Totaal	5.987

9.2 Naast de uitbreiding van bestaande terrassen zijn er in de binnenstad ook op veel pleinen tijdelijk terrassen toegestaan. Denk aan het Stadhuisplein, Janskerkhof en het plein bij de Mariaplaats. Wat vind je hiervan? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

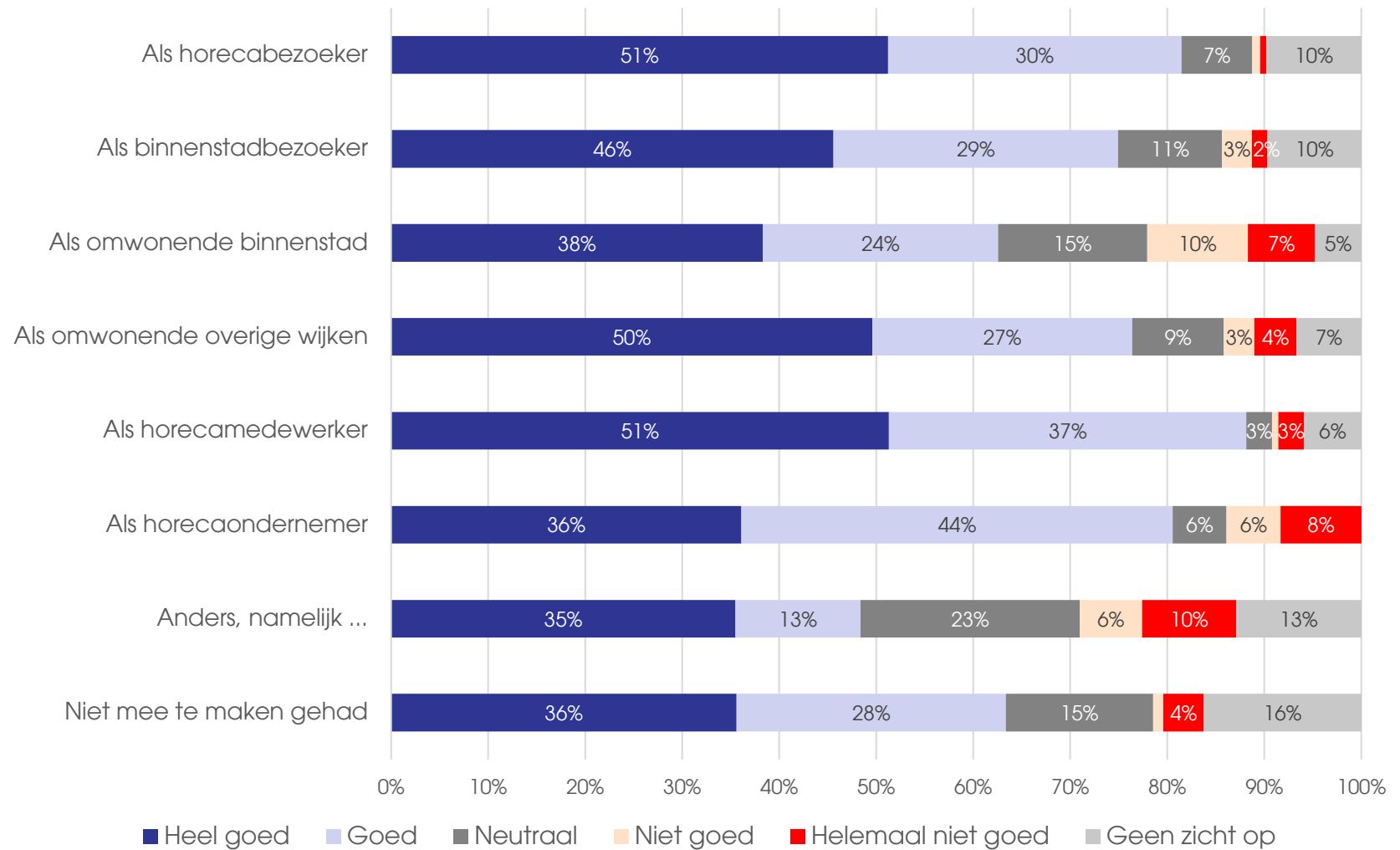
10.1 Wat vind je van de manier waarop de tijdelijke uitbreiding van terrassen in Utrecht is ingevoerd?

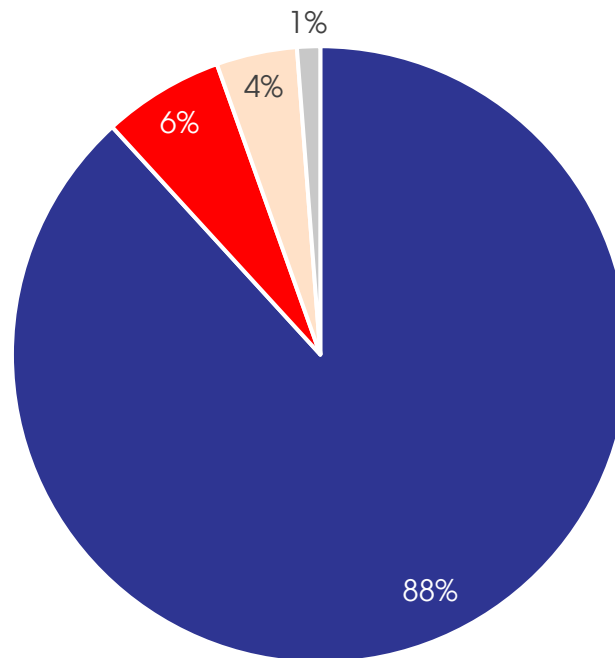
■ Heel goed ■ Goed
■ Neutraal ■ Niet goed
■ Helemaal niet goed ■ Geen zicht op

CATEGORIE	AANTAL
Heel goed	2.572
Goed	1.584
Neutraal	498
Niet goed	130
Helemaal niet goed	104
Geen zicht op	499
Totaal	5.387

10.2 Wat vind je van de manier waarop de tijdelijke uitbreiding van terrassen in Utrecht is ingevoerd?

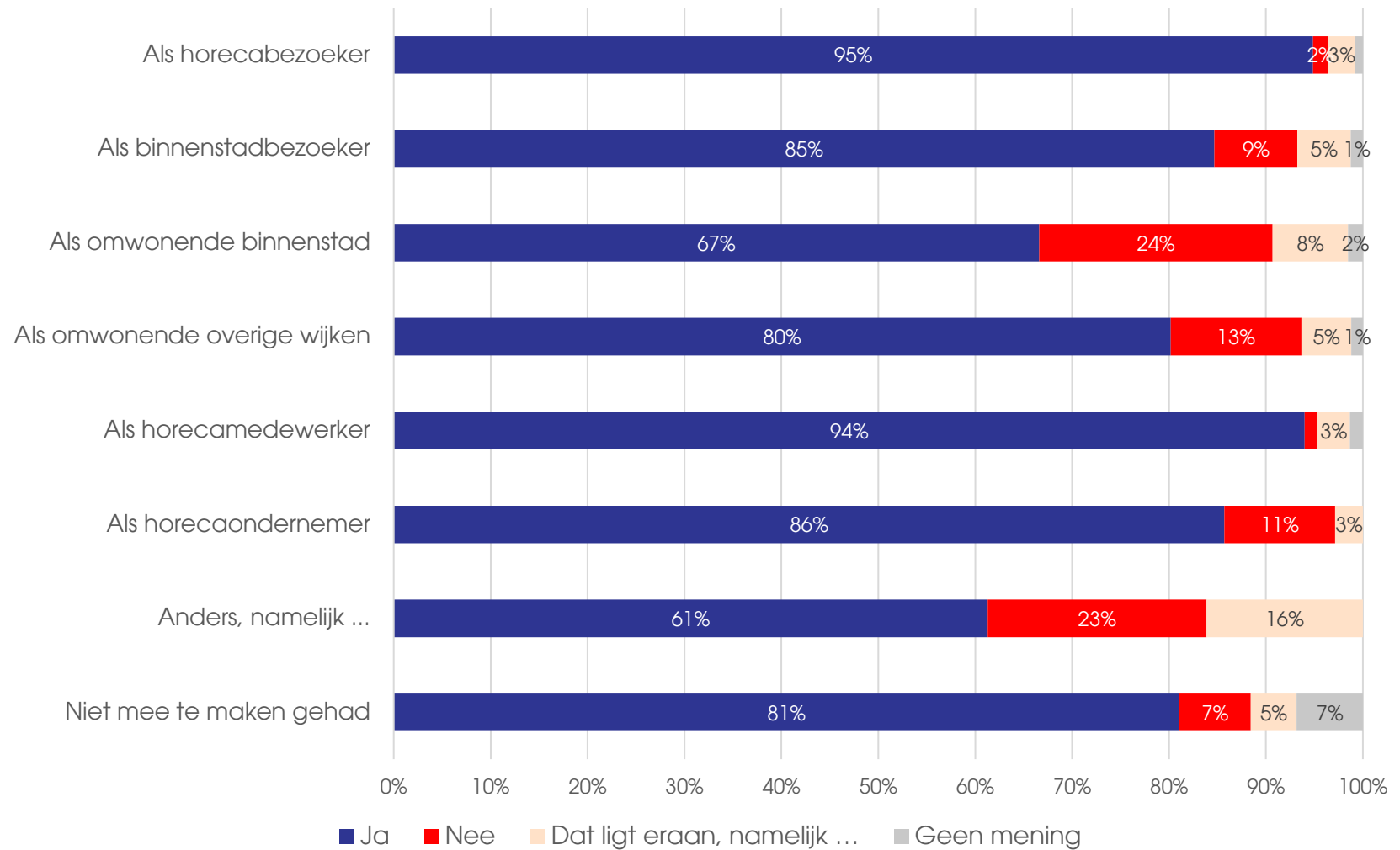
11.1 Vind je het een goed idee dat tijdelijke terrasuitbreidingen langer van kracht blijven?

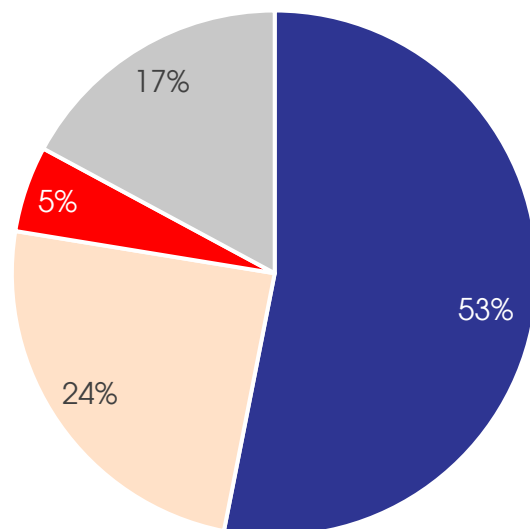
- Ja
- Nee
- Dat ligt eraan, namelijk ...
- Geen mening

CATEGORIE	AANTAL
Ja	4.370
Nee	340
Dat ligt eraan, namelijk	65
Geen mening	227
Totaal	5.362

11.2 Vind je het een goed idee dat tijdelijke terrasuitbreidingen langer van kracht blijven?

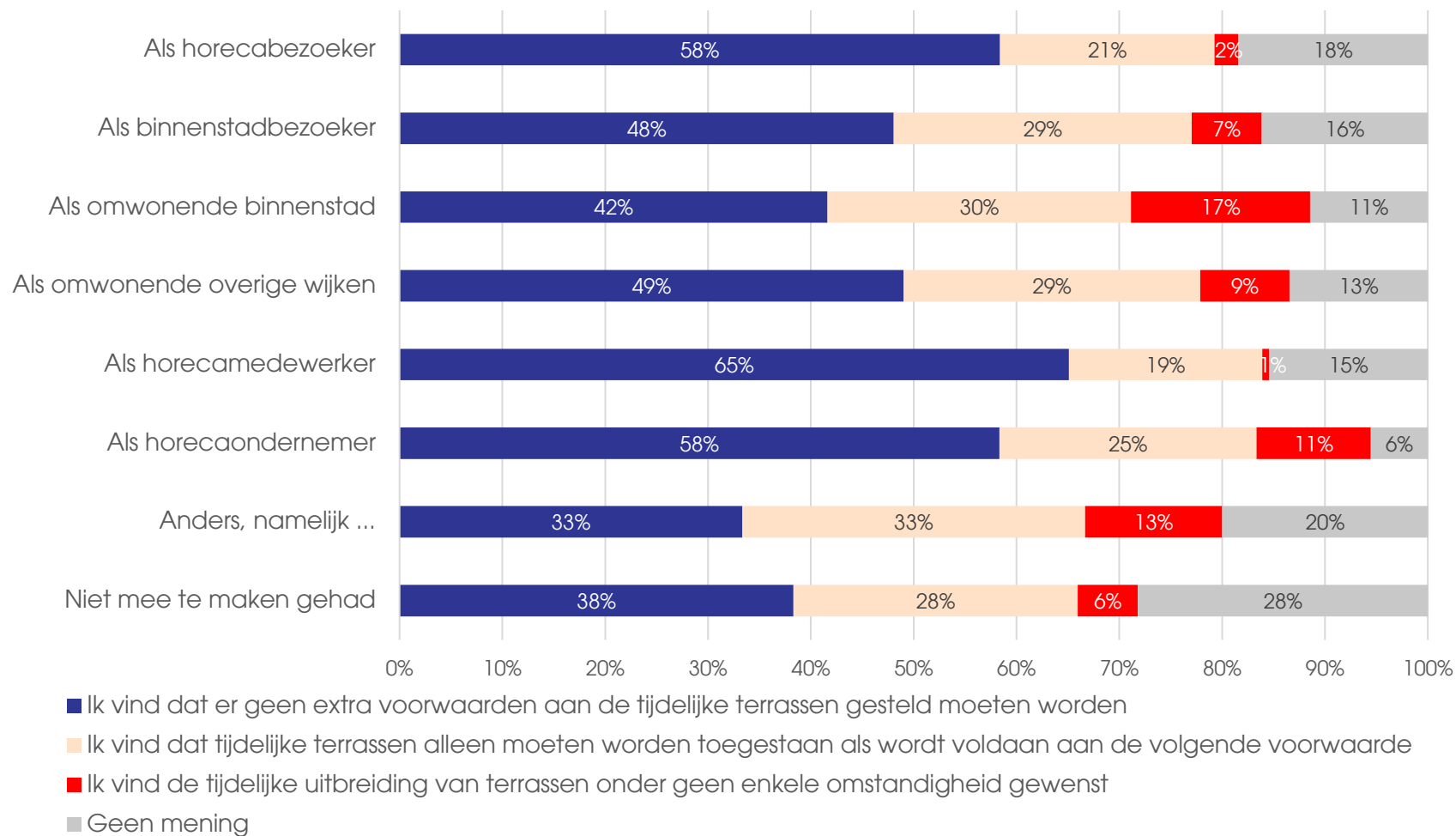
12.1 Vind je dat de tijdelijke uitbreiding van terrassen aan voorwaarden moet voldoen, zo ja wat is voor jou dan de belangrijkste voorwaarde?

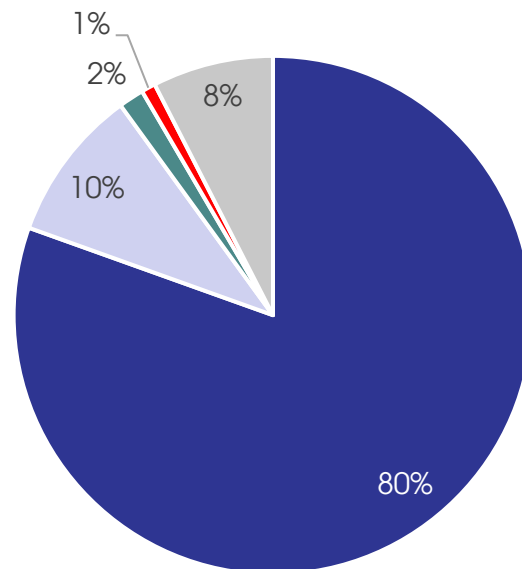
CATEGORIE	AANTAL
Geen extra voorwaarden	2.836
Toestaan als wordt voldaan aan voorwaarde	1.307
Onder geen enkele omstandigheid gewenst	283
Geen mening	915
Totaal	5.341

- Ik vind dat er geen extra voorwaarden aan de tijdelijke terrassen gesteld moeten worden
- Ik vind dat tijdelijke terrassen alleen moeten worden toegestaan als wordt voldaan aan de volgende voorwaarde
- Ik vind de tijdelijke uitbreiding van terrassen onder geen enkele omstandigheid gewenst
- Geen mening

12.2 Vind je dat de tijdelijke uitbreiding van terrassen aan voorwaarden moet voldoen, zo ja wat is voor jou dan de belangrijkste voorwaarde?

13.1 Heb je de enquête in 2020 al ingevuld, zo ja is je mening rondom de tijdelijke terrassen veranderd afgelopen periode?

CATEGORIE	AANTAL
Niet ingevuld	4.282
Ingevuld, mening niet veranderd	507
Ingevuld, mening positief veranderd	84
Ingevuld, mening negatief veranderd	47
Weet ik niet	401
Totaal	5.321

- Ik heb de enquête van de evaluatie in 2020 niet ingevuld
- Ik heb de enquête van de evaluatie in 2020 wel ingevuld, maar mijn mening rondom de tijdelijke terrassen is niet veranderd
- Ik heb de enquête van de evaluatie in 2020 wel ingevuld, en mijn mening rondom de tijdelijke terrassen is positief veranderd
- Ik heb de enquête van de evaluatie in 2020 wel ingevuld, en mijn mening rondom de tijdelijke terrassen is negatief veranderd
- Weet ik niet

13.2 Heb je de enquête in 2020 al ingevuld, zo ja is je mening rondom de tijdelijke terrassen veranderd afgelopen periode?

